

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET INSTITUUT VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

4^E JAARGANG

WOENSDAG 11 JUNI 1919

No. 180

INHOUD

	Blz.
FACTOREN IN HET WONINGVRAAGSTUK II door <i>Ir. A. Plate c. i.</i>	547
De Eischen van den Dag (Heffing van vermogensvermeerdering) door <i>G. M. Boissevain</i>	550
Uitgevoerde en voorgenomen Verbeteringen van onze Scheepvaartwegen IX door <i>Ir. V. I. P. de Blooq van Kuffeler</i>	551
Een Nieuwe Vorm van Sociale Verzekering door <i>Dr. A. O. Holwerda</i>	554
AANTEKENINGEN:	
Rente van Schatkistpapier	555
Amerikaansche Bankexpansie	556
De agrarische beteekenis van Elzas-Lotharingen	556
OVERZICHT VAN TIJDSCHRIFTEN	557
REGERINGSMAATREGELEN OP HANDELSGEBIED	558
MAANDCIJFERS:	
Postchèque en Girodienst	558
Emissies	558
STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN	559—566
Geldkoersen.	Effectenbeurzen.
Wisselkoersen.	Goederenhandel.
Bankstaten.	Verkeerswezen.

INSTITUUT**VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN**Algemeen Secretaris: *Mr. G. W. J. Bruins.***WEEKBLAD ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN**Secretaris-Redacteur: *G. E. Huffnagel.*

Secretariaat: *Pieter de Hooghweg 122, Rotterdam.*
Aangeteekende stukken: *Bijkantoor Ruige Plaatweg 37.*
Telef. Nr. 3000. Telegr.adres: *Economisch Instituut.*
Postcheque en girorekening *Rotterdam No. 8408.*

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 15,—. Buitenland en Koloniën f 17,— per jaar. Losse nummers 30 cents.

Leden en donateurs van het Instituut ontvangen het weekblad gratis.

De verdere publicaties van het Instituut uitgaande ontvangen de abonne's, leden en donateurs kosteloos, voor zoover daaromtrent niet anders wordt beslist.

Advertentiën f 0,35 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: *Nijgh & van Ditmar's Uitgevers-Maatschappij, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage.*

9 JUNI 1919.

In het begin der week was er nog flink vraag naar geld, zoodat de prolongatierente nog iets verder opliep en 4 pCt. noteerde. Al spoedig echter was er blijkbaar aan de geldvraag voor de maandwisseling voldaan, zoodat daarna de notering weder terugliep op 3½ pCt.

De rente voor particulier disconto veranderde ook deze week weder weinig; doorgaans werd tot 3¼ pCt. afgedaan. Aan het einde der week waren wissels iets gemakkelijker onder te brengen en werden enkele posten à 3½ pCt. en wellicht à 3½ pCt. afgedaan.

* * *

Op de wisselmarkt was het eveneens zeer kalm en

kon men ook duidelijk den invloed van de naderende feestdagen bemerken. De koersen schommelden bijzonder weinig; vooral Ponden en Dollars waren zeer stabiel. In Marken waren de schommelingen natuurlijk grooter, het eindresultaat was echter eveneens, dat de koers steeds ongeveer op hetzelfde punt sloot. Vier dagen achter elkander was de slotnotering ca. 17.45.

FACTOREN IN HET WONINGVRAAGSTUK

De hiervóór gegeven beschouwingen ¹⁾ hebben wellicht een sterk pessimistischen indruk teweeggebracht. De woningbouw — dit geldt in de eerste plaats de woningen voor den arbeider en den kleinen middenstander — zou nu aan het einde van den oorlog gedomd zijn op een laag peil te blijven. Een daling beneden dat peil is zonder gevaarlijke sociale gevolgen niet wel denkbaar en toch lijkt op den duur die daling een troosteloze noodzakelijkheid te zijn, wil de woningnood niet nog grooter afmetingen aannemen. Hooge bouwsommen eischen anders grooté bedragen uit de overheidskas, welke op den duur niet kunnen worden bijgepast, zonder dat uit de woningcrisis een financieele crisis geboren wordt, welke alles onderst boven keert. Inderdaad, de oplossing van het vraagstuk lijkt onvindbaar.

Toch moet een weg aan te wijzen zijn, welke uit het labyrint voert. Wie stelling nemen wil in het woningvraagstuk, behoeft zich niet noodzakelijk te scharen aan de zijde van hen, die 's werelds loop slechts van den meest zwartgalligen kant bezien en een algemeen achteruitgang in heel het sociale leven, vooral ook op het gebied van den woningbouw, als absoluut noodzakelijk beschouwen. Maar evenmin zal hij zich zonder meer moeten scharen aan de zijde van hen, die uit warm sociaal gevoel, echter zonder nadenken, maar voort willen bouwen op beginselen van vóór den oorlog.

Een richting, welke naar de oplossing voert, kan gevonden worden, mits men die afleidt uit de voorafgaande ontwikkeling van het woningbouwvraagstuk. De richting dier ontwikkeling in het verleden dient gepeild, om die der toekomst te kunnen bepalen. Deze methode volgend, komt men er toe, aan de hand van de hiervóór geschetste ontwikkeling van het bouwbedrijf in het verleden, in grove trekken de oplossing van het woningbouwvraagstuk allereerst te zoeken in een gewijzigd bouwproces.

De woningbouw zal, om het zoo te noemen, veel meer geïndustrialiseerd moeten worden dan tot dusver, of beter gezegd, de bouw zal eerst goed moeten geschieden volgens organisatiemethodes en met techniektoepassingen, welke in het kader van de industriele werkmethodes meer passen dan tot dusver het geval was. Het betreft hier een uitermate moeilijk vraagstuk, waaraan heel wat hoofden zich te denken zullen moeten zetten en nog meer handen zullen moe-

¹⁾ In het vorig nummer van dit tijdschrift pag. 517.

ten aanpakken. Ook zullen heel wat jaren verlopen, voor men kan zeggen of men op den goeden weg is.

De organisatie der bouwonderneming, onverschillig, of nu een particulier dan wel de overheid of een groote vereeniging als zoodanig optreedt, zal opgezet moeten worden met het vooropgestelde doel, om in het groot blokken van goed gebouwde woningen te bouwen en daarbij tot het uiterste economisch te werken. Dit laatste dan niet benepen opgevat door op de wijze van een Fransche-bazaarproduct het aller-goedkoopste en slechtste te leveren. In de plaats hiervan moet de ernstige wil, om goed en goedkoop werk te leveren de drijfkracht tot daden zijn. Personen-kwesties spelen hierbij een groote rol. Niet de uit het timmermans- of metselaarsvak gegroeide ondernemer, hoe verdienstelijk vakman hij ook zijn moge, zal het type leveren, dat de hier beschreven onderneming kan opzetten en leiden. Daartoe is noodig de man, wiens aanleg overeenstemt met dien van leiders van handels-huizen en industrieën. Hij zal geld weten uit te geven, om eerste-rangs architecten tijdelijk of blijvend aan zich te verbinden en niet zich op het standpunt stellen, dat hij het met een teekenaar of timmerman ook wel af kan. Hij moet in nieuwe richtingen zoeken en kan daarom niet volstaan met deskundigen, die slechts de practijk van vroeger kennen. Hij heeft menschen noodig, die bovendien geleerd hebben nieuwe oplossingen te zoeken; die vrij zijn van vooroordeelen, die niet bij voorbaat op gezag van opgedane ervaring elke poging, om tot nieuwe oplossingen te komen, als vruchteloos afwijzen. Kortom de nieuwe bouwonderneming, welke het woningvraagstuk in de toekomst een stap nader tot de oplossing kan brengen, is slechts die onderneming, welke het voetspoor van de moderne industriele onderneming weet te volgen.

Evenzeer als de particuliere bouwondernemingen zal het gemeentelijk bouwbedrijf, waarvoor — bedriegen de teekenen niet — in de toekomst een belangrijke rol te vervullen lijkt, op andere leest geschoeid moeten worden. Hier komt het dan in de eerste plaats er op aan, een organisatie in het leven te roepen, welke als zelfstandig bedrijf vrij kan loopen en niet door tal van raderen verbonden blijft aan de met de jaren zeer stroef geworden gemeentelijke bestuursmachine. Zoo'n bedrijf, wil het op de meest commercieele wijze kunnen werken, moet zich zelfstandig kunnen ontwikkelen. Het moet op zijn tijd de noodige krachten aan zich weten te verbinden, het moet te juister tijd materialen kunnen inkoopen en op het geschikte moment den bouw kunnen aanvangen. Zonder nu op het uitvoeriger vraagstuk in te gaan, op welke wijze dit mogelijk is, zonder in conflict te komen met de bestaande wetgeving, zij hier in herinnering gebracht, dat hetzelfde vraagstuk voor andere overheidsbedrijven vrij bevreemdend is opgelost door er den vorm van naamloze vennootschappen aan te geven met het betrokken publiekrechtelijk lichaam als aandeelhouder. Tal van electriciteitswerken en gemeentelijke trambedrijven in Duitschland werden vóór den oorlog reeds in privaatrechtelijke ondernemingen omgezet, om de moeilijkheden van directe exploitatie te ontgaan. Het provinciaal electriciteitsbedrijf in Noord-Brabant werd op advies van bekwame juristen eveneens als maatschappij op aandeelen opgezet. Ook voor het Nederlandsch Staatsmijnbedrijf, hoewel reeds een groote mate van zelfstandigheid bezittend, schijnt men dien kant op te willen gaan, zij het uit eenigszins andere overwegingen.

Indien voor de gemeente in de toekomst op het gebied van woningbouw een blijvende arbeid is weggelegd, zal het ook daarvoor den kant van het afzonderlijk bedrijf op moeten, wil dit bedrijf kunnen voldoen aan de eischen, welke daaraan gesteld behooren te worden.

Ook de bestaande woningwetvereenigingen zijn in den vorm, waarin ze in den regel optreden, geen lichamen om een industrieel opgezet woningbouwbedrijf te voeren. Slechts enkele vereenigingen, gesticht met

het doel bij voortdurend voort te bouwen en beschikend over vaste deskundige directies, welke zich geheel aan haar taak kunnen wijden, zouden zich in de aangegeven richting kunnen ontplooiën.

Het zou te ver voeren en bovendien thans ook nog niet mogelijk zijn aan te geven welke technische voordeelen uit den grooteren bouwopzet kunnen voortvloeien. Enkele punten worden echter onder de aandacht gebracht. In de eerste plaats natuurlijk het gebruik maken van beter geconstrueerde onderdeelen. Het gebruik maken van ijzer in plaats van hout — wij denken aan eenvoudige ijzeren ramen en deuren, ook aan ijzeren daksantelen — zal, zoodra de ijzerprijzen weer wat redelijker worden, een punt van overweging uit moeten maken. Het komt er dan op neer deze onderdeelen in groote aantallen volgens gelijke maten te maken. Zijn wij wel ingelicht, dan zijn de Engelsche munitiefabrieken in deze richting reeds werkzaam, en zijn ook hier te lande enkele modellen van eenvoudige ijzeren ramen gemaakt, welke, mits in groote hoeveelheden tegelijk besteld, tegen hout concurrerende prijzen mogelijk maken. De weg naar een betere technische oplossing dan het houten raam, zooals dit in de volkswoning wordt verwerkt, is daarmede geopend. Het komt er hierbij dus op aan behalve de industrieën, welke zich op de fabricage van dergelijke onderdeelen toeleggen, ook den besteller te vinden, die in het groot bestellingen kan doen.

De vraag is gewettigd of formatie van groote bouwondernemingen hierbij nu wel een groote rol speelt. Indien de industrie slechts tegen behoorlijke prijzen in massa ijzeren ramen en ook deuren wellicht, aan de markt brengt, zal ook de kleinere ondernemer; de bouwer van pand voor pand, wel koopen. In zekeren zin kan dit worden toegegeven voor de hier genoemde onderdeelen. Voor groote technische verbeteringen, waarbij b.v. aan de dakconstructies gedacht wordt, zullen echter groote afnemers noodig zijn. Dit laatste zeker, als het vraagstuk van den gewapend-betonwoningbouw naar voren komt. Eigenlijk is dit vraagstuk nooit uit het stadium der proefnemingen gekomen. Het feit juist, dat deze proeven voor een groot deel genomen werden door lieden, die wel een zekere handigheid bezaten, maar volstrekt niet den aanleg bezaten, het vraagstuk in zijn juiste gedaante te zien, laat staan op te lossen (hoe vaak ziet men niet het gewapend-betonhuis gebouwd volgens de methode van het steenen huis) heeft geen goed gedaan.

Het zal in de eerste plaats van den loop der cement- en ijzerprijzen afhangen of in de toekomst het gewapend beton de oplossing van het woningbouwvraagstuk mede kan helpen brengen. Indien de loop der prijzen echter in die richting werkt, zal vóór alles noodig zijn, het vraagstuk van meet af aan te stellen op het niveau van fabriekmatigen bouw. Enkel als voorbeeld wordt genoemd een stelsel, waarbij ijzeren geraamten in grooten getale pasklaar op de fabriek gemaakt worden en waarbij verder gewapend-betonplaten volgens overeenkomstige afmetingen gegoten kunnen worden, om daarna aan het geraamte bevestigd te worden. Op dit gebied is nog alles te doen. Bij voorbaat kan niet gezegd worden, dat mislukking zeker volgt. Maar juist de behandeling van dit technisch moeilijke vraagstuk — juist ook in verband met speciale factoren, welke bij den gewapend-betonwoningbouw optreden — eischt, dat deze door kapitaalkrachtige ondernemingen, die over geschoolde krachten kunnen beschikken en een massabouw kunnen ondernemen, wordt ondernomen.

Als vanzelf zijn wij hiermede gekomen aan het vraagstuk der normalisatie, d.w.z. het in massa herhalen van zelfde onderdeelen bij den woningbouw en het bij groote hoeveelheden bouwen van woningen volgens een en hetzelfde plan.

Het vraagstuk der normalisatie van den woningbouw heeft tijdens en ook na het woningcongres van 1918 veel stof opgejaagd. Naar mij voorkomt, ten onrechte. Zooals het bij dergelijke gevallen meer gaat,

liepen de debatten grootendeels langs elkaar heen of trachtten partijen elkaar aan te vallen op uitlatingen in wederzijdsch betoog, welke met de kern der zaak geen of zeer weinig verband hielden.

Normalisatie op zichzelf is geen nieuwigheid. Ieder een weet, dat de particuliere bouwers van vóór den oorlog reeds op vrij groote schaal woningen volgens eenzelfde type bouwden en ook in onderdeelen reeds vrij sterk met zelfde onderdeelen werkten. Slechts in hun geveluitingen was een sterke zucht naar afzonderlijkheid te bespeuren, welke de rammeling in het aanzien onzer straten hielp veroorzaken.

Normalisatie in den zin van herhaling van onderdeelen en plattegronden der woningen zonder meer brengt dan ook feitelijk geen nieuw vraagstuk naar voren. Normalisatie in dezen zin was er en de omstandigheden zijn er zeker niet naar gegroeid, dat eer minder dan meer genormaliseerd zal worden. De woningnood stelt den eisch, om vóór alles op te schieten en het voorbereidend werk niet noodeloos tijdroovender te maken. Dit dwingt tot werkwijzen, waarbij zooveel mogelijk onderdeelen en ook woningtypen herhaald worden. Slechts als tegenmotief zou genoemd kunnen worden de neiging, welke vooral in dezen overgangstijd naar voren treedt, om tot nieuwe oplossingen in de woningtypen te komen.

In het algemeen is in de laatste jaren een streven merkbaar om bij nieuwe plannen wel vaak nieuwe plattegronden te zoeken, maar om het bouwplan op zich zelf uit herhaling van slechts enkele woningtypen te doen bestaan. Dit gaat soms tot vrij groote hoeveelheden. Zoo heeft de gemeente Rotterdam plannen in uitvoering genomen (gedeeltelijk reeds voltooid) tot bouw van ruim 1500 arbeiderswoningen, waarbij twee of drie onderling zeer weinig verschillende woningtypen herhaald worden. In Den Haag een zelfde geval.

De vraag nu of men door normalisatie sneller en goedkoper werkt, is dan ook van betrekkelijk weinig beteekenis in zoverre, dat zij reeds jaren bestaat en de praktijk er het antwoord op gegeven heeft. De normalisatie krijgt echter pas een nieuwe beteekenis, indien zij in onmiddellijk verband gebracht wordt met de industrialisatie. Indien de woningbouw in de toekomst meer als groot industrieel bedrijf ondernomen wordt, zal vanzelf, zoowel in de onderdeelen als in de toepassing van hoofdtypen, nog meer dan tot dusver naar algemeene vaste normen gewerkt worden.

De vraag is wel gesteld, hoeveel besparing van normalisatie eigenlijk wel te wachten is. Was die besparing nu wel de moeite waard? Op deze vraag is geen antwoord te geven. Met een groeiende industrialisatie van den woningbouw zal zich de normalisatie met den tijd meer en meer ontwikkelen. Er komt geen bepaald moment, waarop men kan zeggen: „es ist erreicht”. Het vraagstuk zal steeds in nieuwe phases komen. Daardoor is een opgave in cijfers van besparing ook niet wel mogelijk.

Van de zijde der arbeidersklasse is op het woningcongres sterke critiek uitgeoefend op het voorstel tot normalisatie. Gevreesd werd, dat op deze wijze de oplossing van het vraagstuk van den arbeiderswoningbouw op een dood spoor zou rijden. Eenmaal een type vastgesteld zijnde, zou verbetering niet meer te verkrijgen zijn. De drang naar verbetering zou op deze wijze gefnuikt worden. Ook zou herhaling van typen vervelend worden.

De vrees is gegrondvest op een geheel foutieve voorstelling van zaken. Normalisatie toch houdt volstrekt niet in, dat met de jaren de typen zich niet wijzigen zullen. Evenmin als eenig genormaliseerd industrie-product blijft staan bij een eens vastgestelde norm, maar naar behoefte verbeterd wordt — als voorbeeld neme men een in massa geproduceerd machineproduct — evenmin zal dit bij het genormaliseerde woningproduct het geval zijn.

Ook behoeft op eenzelfde tijdstip het aantal typen in nieuwbouw volstrekt, nog niet tot een uiterst ge-

ring aantal beperkt te worden. Evenmin als men bij het sterk genormaliseerd industrie-product kan zeggen, dat er ten slotte maar één of zeer enkele typen over heele landen gedistribueerd worden, evenmin zal zulks bij den woningbouw in verschillende steden of in verschillende stadsdeelen het geval zijn. De verschillende eischen naar huurklassen en naar aantal verdiepingen, om slechts enkele factoren te noemen, brengen van zelf reeds — gelijk Ir. van der Waerden terecht in zijn voor het Woningcongres geschreven praeadvies opmerkte — zeker aantal typen naar voren.

Het principe van normalisatie in woningbouw goed toegepast, wil zeggen, dat men voor verschillende categorieën van de bevolking de eischen eens behoorlijk gaat formuleeren en rangschikken en daarnaar de ontwerpen gaat opmaken. Indien in een groote stad wijken, bestemd voor een of slechts enkele weinig verschillende categorieën der bevolking, worden aangelegd op grond van zelfde hoedanigheid, ligt het voor de hand, dat de gelijkheid van eischen, welke het vraagstuk stelt, ook de richtingen waarin de oplossingen te zoeken zijn, grootendeels doet samenvallen.

Afwijking zou alleen gemotiveerd zijn, indien de woningproducent met de eischen van elk gezin speciaal rekening wilde en rekening kon houden. Rekening houden met de speciale, individueele eischen van den bewoner nu is bij den volkswoningbouw en bij den middenstandsbouw uitgesloten, hetgeen wel geen nadere verklaring behoeft. Slechts bij het heerenhuis en wel alleen in geval dit eigendom van den bewoner is, kan de individueele opvatting van den bewoner en dan nog alleen die van den allereersten bewoner, de indeeling en afwerking beïnvloeden. Doch dit is een uitzondering, welke buiten ons vraagstuk staat.

Normaliseeren beteekent *niet* — dit worde uitdrukkelijk geconstateerd — de arbeidersklasse verhinderen profijt te trekken van de mogelijkheid om met de jaren de verhooging van betere woningtoestanden deelachtig te worden. Het is dit evenmin bij den woningbouw als bij andere genormaliseerde producten, welke voor den arbeider van groote beteekenis zijn. Denk aan het spoorweg- of tramwegrijtuig. Is dit in geriefelijkheid achteruitgegaan met de jaren, naar mate het aantal typen in verhouding tot het aantal eenheden gereduceerd werd? Wij meenen eerder het tegendeel.

Maar herhaling van bouw zal tot groote eentonigheid in het uiterlijk der straten leiden, wordt gezegd. De negentiende eeuw heeft de misvatting doen geboren worden, dat de mensch altijd iets nieuws moet zien om bevredigd te kunnen worden. Ieder die oog heeft, weet tot welke verschrikkingen in den stedebouw dit geleid heeft. Gaandeweg echter wijzigen zich de opvattingen. Gaandeweg ook zal het inzicht weer rijpen, dat herhaling en eentonigheid onderling, evenmin als afwisseling en levendigheid, synonieme begrippen zijn. De volgende generaties zullen ten opzichte van dit probleem tot klaarheid komen. Overal is in dit opzicht een drang naar juist inzicht, zooals dit in vroeger eeuwen aanwezig was, merkbaar. Het bezwaar komt terecht.

Ik doe nu verder geen uitspraak omtrent de vraag in hoeverre bij de hiervoor aangegeven richting, waarin de oplossing van het woningvraagstuk gezocht zal moeten worden, de overheid dan wel de particuliere nijverheid de grootste rol zal hebben te vervullen. Het antwoord op die vraag toch wordt grootendeels beheerscht door de wijze, waarop de nu in Europa woedende strijd tusschen verschillende maatschappelijke groepen zich zal oplossen. Het thans zich afwikkelen ziekteproces leidt vanzelf tot een nieuwe phase in het maatschappelijke leven. Een onverbiddelijke wet van oorzaak en gevolg voltrekt zich in heel het maatschappelijk gebeuren, waartegen geen partijprogramma of wat ook een blijvende hinderenis kunnen opwerpen. Welke nu de grondslag zijn zal

waarop het nieuwe economische leven in de toekomst zal opgroeien, is moeilijk te zeggen. Of aan de „verstaatlichung” dan wel aan een in nieuwe vormen zich hullend particulier-initiatiefstelsel de hoofdrol in het productie-proces wordt toebedeeld, dan wel of geheel nieuwe, thans in de duisternis nog niet te onderscheiden, maatschappelijke vormen zich zullen afteekenen, het valt niet te voorspellen. De geschiedenis leert wel om dit laatste niet zonder meer te verwerpen; de tijden vóór en na de Fransche revolutie stemmen in dit opzicht tot nadenken. Wat na de revolutie opbloede, stemde weinig overeen met wat voorheen voorspeld werd. En hoeveel ingewikkelder is het thans zich voltrekend proces niet bij toen vergeleken. Hoeveel meer kans tot mistasten dus.

Van hoe groot belang het ook is, voor een juiste beschouwing van het woningvraagstuk in de toekomst, te weten in welke richting de maatschappij in het algemeen zich thans ontwikkelt, zoo is er toch geen aanleiding stil te blijven staan, tot de duisternis optrekt en meer vaste vormen zich teekenen. Aan de oplossing van het woningvraagstuk moet verder gearbeitet worden, zij het dan voorloopig tastenderwijs, zonder voortdurend nog een vasten koers te kunnen blijven houden. Zoo zal de vraag, in hoeverre de particuliere bouwnijverheid opnieuw een rol te vervullen kan krijgen, voorloopig door de particuliere bouwondernemers zelf beantwoord kunnen worden. Blijkt men in die kringen niet geneigd zich nieuwe wapenen voor den strijd aan te gorden, blijkt men daar slechts volgens dezelfde methodes van vóór den oorlog te willen werken, blijkt men, om kort te gaan, niet in staat in te zien hoe de oorlog de grondslagen van het bouwbedrijf gewijzigd heeft, dan zal van die zijde geen groote kracht voor het opnieuw opbeuren van den last ontwikkeld worden. Ontwikkelen zich daarentegen in de kringen der particuliere ondernemers nieuwe inzichten, willen zij met ernst oude plunje over boord gooien en zich een kleeding, passend bij den tijd, uitzoeken, dan is er zeker kans, dat ook zij hun rol opnieuw te vervullen krijgen.

De overheid zelve zal — nu daargelaten wat op den duur haar houding zal moeten en kunnen zijn — voorloopig zich zeker niet kunnen onttrekken aan deelneming in de woningproductie. Het bloote feit alleen, dat de particuliere bouwnijverheid, indien zij haar taak weer aanvat, haar bemoeienis wel in hoofdzaak tot den bouw van middenstands- en (in huurwaarde daarmede tegenwoordig vrijwel overeenkomende) duurder arbeiderswoningen zal beperken, dwingt de overheid den bouw van volkswoningen (zij 't misschien in hoofdzaak van lager huurwaarde) voort te zetten. Buiten dezen dwang, om het zoo te noemen, zijn er nog andere motieven, welke er voor pleiten om haar — althans in de naaste toekomst — aan het proces te doen blijven deelnemen. Zij zijn deels van zakelijk nuchtere, deels van meer ideëelen aard.

Het zakelijk-nuchtere motief is de noodzaak om zoo spoedig mogelijk te komen tot vermindering, liefst opheffing van bijdragen in de exploitatie-tekorten. Waar dit, zooals we gezien hebben, voor een groot deel slechts bereikt zal kunnen worden door nieuwe oplossingen in den woningbouw na te streven, is het wel aangewezen, dat de overheid zelf het allereerst de hand aan den ploeg slaat. Zij zelf zal, gezien de financiële belangen, die bij haar op het spel staan, als zij gedwongen wordt door te gaan met subsidiëering van particulieren bouw, omdat anders niet of niet voldoende gebouwd wordt, uit eigen belang wel als wegbereidster optreden. De prikkel daartoe openbaart zich in de practijk inderdaad. De overheid zal daarom vanzelf er toe komen om geschikte krachten aan het werk te zetten tot het zoeken naar oplossingen, welke den woningbouw weer meer op zuiver economisch terrein brengen om dezen of als voorbeeld aan anderen ter navolging te stellen, of om zelf in die richting door te kunnen gaan.

Het tweede, meer ideëele, motief, hetwelk pleit voor een voortzetting der overheidsbemoeienis met de woningproductie, is gelegen in den in steeds breeder kringen zich openbarende drang om eindelijk verlost te worden van het soort stedebouw, dat de 19e eeuw ons gebracht heeft en waarin het jaar 1914 ons heeft laten steken — naar we hopen voorgoed.

Het valt buiten de sfeer van dit artikel hierbij lang te blijven stilstaan. Volstaan wordt met de aandacht er op te vestigen, hoe in steeds wijder kringen de crisis van den oorlog gezien wordt als het verschrikkelijk ziekteproces, dat de Europeesche samenleving scheen te moeten doormaken om haar te genezen van de al te materialistische levensopvattingen, waartoe het vorig tijdvak haar bracht. De drang naar schoonheid in het dagelijksch leven, zooals Europa dat in vroegere cultuurperioden en zooals Azië dat voor een groot deel nog kent, openbaart zich, zelfs te midden van den chaos, sterker en sterker, zij het voor velen nog onopgemerkt. Dit werkt onmiddellijk op de opvattingen omtrent den stedebouw.

Nu is zeer zeker de overheid niet de eenige, die hier als heelmeeester op kan treden. Zelfs zijn in menige gemeente, wier bevolking voor de schoonheid van haar stad voelde, de verwachtingen weleens te hoog gespannen geweest ten aanzien van den invloed, welchen de overheid hierop zou kunnen doen gelden. De soms geringe, in andere gevallen zelfs negatieve resultaten, welke met schoonheidscommissies bereikt zijn, worden als voorbeeld aangehaald. Dit alles neemt niet weg, dat op het inderdaad zeer bijzondere punt, waarop de ontwikkeling van den stedebouw thans — juist ook alweer door den oorlog — gekomen is, de overheid een zeer beteekenende rol kan spelen. De oplossing van het aesthetisch vraagstuk loopt namelijk geheel parallel met die van het economisch vraagstuk van den woningbouw. Vóór alles toch komt het ook voor de oplossing van het aesthetisch vraagstuk er op aan, den stedebouw voorgoed te krijgen in de baan van bouw van groote complexen. Langs deze baan alleen lijkt het mogelijk op den duur te komen tot eenheid van opvattingen. Voorbeelden van straat- en plein-gezichten, welke als eenheden zich voordoen, zijn voorloopig alleen denkbaar door den bouw van complexen in één hand te brengen. In een volgend stadium eerst is denkbaar, dat verschillende ontwerpers in streng onderling verband onmiddellijk naast elkaar werkend, het weer tot eenheid in het geheel weten te brengen. Voorloopig zal de bouw van complexen in één hand dus den weg tot leering vormen. Waar deze weg voorloopig in hoofdzaak door de overheid nog slechts begaan kan worden, van haar althans drang in die richting uit moet gaan, is voor haar momenteel wel een belangrijke rol weggelegd.

(Wordt vervolgd.)

A. PLATE c. i.

DE EISCHEN VAN DEN DAG. TWEERLEI ZIENSWIJZE.

De heer G. M. Boissevain schrijft:

In zijne bekende, zeer belangrijke, Haagsche Post-artikelen kwam de oud-minister van financiën, Prof. van Gijn, tot de conclusie, dat in verband met de tijdsomstandigheden en bepaald ook met de door de crisisuitgaven veroorzaakt wordende vermeerdering der staatsschuld, het een algemeene plicht geacht moest worden, ten eenre, door vermeerderde werkzaamheid en inspanning de nationale voortbrenging te doen toenemen en als gevolg daarvan het nationaal inkomen, ten andere, door bezuiniging op de individueele verteringen het batig saldo tusschen inkomsten en uitgaven te verhoogen, een en ander ter bevordering van nieuwe kapitaalsvorming.

In lijnrechten strijd met deze opvattingen schijnt de zienswijze te zijn van den tegenwoordigen minister van financiën, Mr. de Vries, immers indien juist is hetgeen men verneemt omtrent eene door hem ontworpen zijnde heffing van dertig percent van vermogens-vermeerdering.

Zoolang de bijzonderheden van het door den Minister bij de Staten-Generaal in te dienen wetsontwerp niet bekend zijn, kunnen die natuurlijk niet beoordeeld worden; maar genoeg is dienaangaande toch reeds uitgelekt, om zich daarover in groote lijnen een oordeel te vormen. Waarop nu zou de zaak neerkomen? Hierop: dat een ieder, die, handelende in den geest van het door Prof. van Gijn noodig geoordeelde, door vermeerderde werkzaamheid en krachtsinspanning of door spaarzaamheid nieuwe kapitaalsvorming zal bevorderd hebben, over de vruchten zijner handelwijze in deze eene boete van dertig percent zal hebben op te brengen ten behoeve van 's Rijks schatkist. Terwijl daarentegen zij, die zich aan de algemeene zaak niet gelegen hebben laten liggen, die niet er naar gestreefd hebben door buitengewone werkzaamheid de algemeene voortbrenging te vermeerderen, en die er zich niet om bekommerd hebben door bezuiniging op hunne uitgaven de algemeene spaarpenningen te vermeerderen, vrij uit zullen gaan en zich bovendien er nog in zullen kunnen verheugen, dank zij de gedragingen van anderen, de algemeene lasten, waarin ook zij moeten deelen, verminderd te zien.

Inderdaad moet men zich met verbazing afvragen, welke beginselen van belastingwetgeving den Minister in deze wel geïnspireerd kunnen hebben.

Gerechvaardigd ware eene periodieke belasting van de meerwaarde der onroerende goederen, voorzover die meerwaarde ontstaat uit omstandigheden, onafhankelijk van den wil van den eigenaar; meerwaarde welke voornamelijk voor gebouwde eigendommen in de groote steden en vooral ook van het land in de naaste omgeving der steden telkens voorkomt. Maar die belasting der meerwaarde van onroerende goederen ware iets geheel anders dan wat nu door Minister de Vries schijnt bedoeld te worden.

Gerechvaardigd was zeker de Oorlogswinstbelasting. Waar de oorlog ook ten onzent tot zeer aanzienlijke buitengewone staatsuitgaven leidde, was het zeker niet meer dan billijk, dat zij, die aan denzelfden oorlog buitengewone winsten dankten, die winsten aan eene geheel buitengewone belasting onderworpen zagen. Die oorlogswinstbelasting had mogelijk zelfs eenigszins uitgebreid kunnen worden, daarin ook zij betrokken wordende die, al maakten zij geen eigenlijke oorlogswinsten, toch, in verband met de oorlogswinsten, hunne inkomsten vermeerderd zagen; trouwens door de Verdedigingsbelastingen is dit inderdaad geschied.

Eenigermate gerechvaardigd, namelijk in beginsel, had ook geacht kunnen worden eene heffing ineens van het particulier vermogen, ten einde eenige vermindering der staatsschuld te verkrijgen, mits algemeen toegepast, voorts daaraan verbonden wordende eene gedurende een zeker aantal jaren te heffen buitengewone inkomstenbelasting van dat deel van het inkomen, hetwelk niet aan het kapitaal van den belastingplichtige ontleend wordt. Doch, haasten wij ons het bij te voegen, ware zulk eene heffing ineens in beginsel te rechtvaardigen geweest, het ware, gelijk herhaaldelijk en veelzijdig, ook door schrijver dezer regelen ¹⁾, is aangetoond, eene zeer verkeerde heffing geweest, eene heffing, welke veel meer kwaad dan goed had gesticht en daardoor de gewenschte uitwerking geheel gemist zou hebben.

Doch hoe deze partieele vermogensbelasting te rechtvaardigen ware, het is inderdaad onverklaarbaar.

Ik zeide hierboven reeds wat omtrent haar algemeen karakter getuigd moet worden; en de onbillijkheid van den maatregel springt daardoor inderdaad in het oog. Maar gaan wij nog eens in bijzonderheden na, welke de uitwerking der heffing zou zijn en wie daardoor getroffen zouden worden.

In de eerste plaats zouden getroffen worden alle

¹⁾ Zie o. m. mijne artikelen: „Het vraagstuk van de delging der oorlogs- en crisisleeningen” in De Economist, afl. December en April 1.1.

ondernemers op het gebied van handel en nijverheid. En nu zal men allicht geneigd zijn te zeggen, dat, omdat deze heffing alleen zou betreffen den vermogensaanwas sedert 1916, de bezwaren voor handel en nijverheid der algemeene kapitaalsbelasting hierbij zouden vervallen. Doch dit is toch niet juist. De gezegde ondernemers zullen hun overwinst der laatste jaren niet afzonderlijk, buiten hun bedrijf, belegd hebben, ze maakt deel uit van het tegenwoordig bedrijfskapitaal en zou niet, zonder zeer groote bezwaren en nadeelige gevolgen, daaraan onttrokken kunnen worden.

In de tweede plaats zouden getroffen worden de eigenaars van onroerende goederen, landbezitters en huiseigenaren.

Bekend is, dat de koopwaarde van land in de laatste jaren aanmerkelijk is gestegen. Die waardevermeerdering is echter niet op zich zelf staand, ze is aan het land zelf verbonden. In de daarover te betalen belasting zou dus voorzien moeten worden, hetzij door partieelen verkoop van het land, hetzij door verhypothekering daarvan. En erger nog zouden de huiseigenaren er aan toe zijn, namelijk zij, die hun eigen huis bewonen. Onder den invloed van den bestaanden woningnood zijn de prijzen der huizen enorm gestegen, wat echter voor wie zijn huis wil of moet blijven bewonen zonder eenig nut is. Toch zou hij nu over die verkregen meerwaarde een zware belasting hebben op te brengen; en wanneer, gelijk te voorzien is, over eenige jaren de woningnood geweken en de koopwaarde der huizen weder normaal is, zal de huiseigenaar bezwaard blijven met de verhooging van zijn koopprijs met de geheele som der betaalde belasting.

In de derde plaats zouden getroffen worden de kapitalisten, groote en kleine, die hun vermogen belegd hebben in fondsen, welke in de laatste jaren in beurskoers zijn vooruitgegaan. Het punt van uitgang, waarvan gesproken wordt, 1916, stond voor verschillende fondsen nog eenigszins onder den invloed van het uitbarsten van den oorlog en zeker zijn thans verschillende fondsen — scheepvaartandeelen, aandelen in cultuurondernemingen, petroleumaandeelen — enorm opgekomen, en niet gering is de kans, dat daarop ook weder enorme reactie zal volgen. Het meerendeel der houders van die fondsen laten zulke variatiën koud, zij zijn geïnteresseerd bij de zaak en wenschen dit te blijven en van die beursvariatiën nemen zij zoo min mogelijk notitie — alleen op 1 Mei voor de opgaven voor de Vermogensbelasting moeten zij dat wel doen — en nu opeens, op een willekeurig vastgesteld tijdstip, wegens die koersverhoogingen een zware belasting te moeten betalen, moet hun, ontegenzeggelijk, wel volkomen ongemotiveerd voorkomen.

Te wijzen zou er ook nog vallen op het feit, dat door eene heffing als gezegd wordt in de bedoeling te liggen, waarin menigeen getroffen zou worden, geheel van toevallige omstandigheden zou afhangen; maar elders is daarop reeds de aandacht gevestigd en ik zal voor het oogenblik het bij het geschrevene laten.

Te wenschen is het zeer zeker, dat Minister de Vries zijn voordracht nog eens in ernstige overweging zal nemen; maar mocht hij zijn voornemens willen handhaven, dan moge een zakelijke behandeling in de Staten-Generaal ons voor dergelijke belastingheffing behoeden.

G. M. B.

8-6-'19.

UITGEVOERDE EN VOorgenomen VERBETERINGEN VAN ONZE SCHEEP- VAARTWEGEN.

c. Binnenscheepvaartwegen. *)

Zooals uit het voorgaande gebleken moge zijn is Maasbracht het punt geworden waar het steenkolenvervoer over de beide nieuw te scheppen waterwegen

*) Vervolg van pag. 502.

zal aanvangen en er moest dus overwogen worden welke werken aldaar gemaakt dienden te worden ten einde een regelmatige overlading te bevorderen. Minister Lely benoemde daarom bij beschikking van 7 September 1915 een commissie teneinde van advies te dienen omtrent de spoorwegwerken, welke noodig zullen zijn ten behoeve van den afvoer van steenkolen uit het mijngebied van Zuid-Limburg, naar een punt van de Maas, nabij Maasbracht, zoomede omtrent de haven en andere werken, welke in verband met dien afvoer ter plaatse zullen behooren te worden aangelegd, teneinde de steenkolen verder per schip te kunnen vervoeren. Nader bleek nog dat de opdracht der commissie niet zoo beperkt was dat ook niet de wenschelijkheid van meer zuidelijk gelegen overlaadplaatsen en daarmede in verband staande nieuwe waterwegen een punt van onderzoek der commissie zoude kunnen uitmaken.

Teneinde aan haar opdracht te kunnen voldoen gaf de commissie zich, blijkens haar in December 1918 uitgebracht verslag, in de eerste plaats reenschap van de ontwikkeling der mijnindustrie sedert 1901 en werd tevens nagegaan welke verwachtingen hieromtrent gekoesterd kunnen worden, waarbij niet uit het oog werd verloren dat zich naast de mijnindustrie andere grootere en kleinere industrieën kunnen vestigen, zoodra eene goede verbinding van het mijngebied met de gekanaliseerde Maas zal zijn tot stand gebracht.

Het navolgende staatje geeft een overzicht van de productie en de verwachte productie van Limburgsche kolen zonder kolenslib in tonnen:

Jaar	Part. mijnen	Staatsmijnen	Totaal
1900.....	312.391	—	312.391
1901.....	282.331	—	282.331
1902.....	377.977	—	377.977
1903.....	452.688	—	452.688
1904.....	427.034	—	427.034
1905.....	477.980	—	477.980
1906.....	526.147	3.200	529.347
1907.....	659.600	31.371	690.971
1908.....	821.036	78.693	899.729
1909.....	965.479	141.829	1.107.308
1910.....	1.089.617	192.049	1.281.666
1911.....	1.218.748	246.622	1.465.370
1912.....	1.391.541	324.840	1.716.381
1913.....	1.419.703	417.852	1.837.555
1914.....	1.343.802	546.757	1.890.558
1915.....	1.466.317	783.957	2.250.274
1916.....	1.641.582	871.559	2.513.141
1917.....	1.903.855	1.092.339	2.996.194
1918*).....	1.975.000	1.400.000	3.375.000
1920*).....	2.200.000	1.900.000	4.100.000
1925*).....	3.000.000	3.000.000	6.000.000

*) Raming.

In 1925 zal echter de jaarlijksche capaciteit bij volledige ontginning nog op verre na niet bereikt zijn; bij normale toestanden wordt de opbrengst voor 1930 op 7 à 7½ miljoen ton geraamd. Bovendien zal den eersten tijd nog gerekend mogen worden op een niet onbeteekenenden afvoer van bruinkolen. De commissie meent verder te mogen aannemen dat in 1930 ongeveer 50 % van de kolenproductie in ons land zal worden gebruikt en stelt dat ongeveer de helft daarvan per spoor vervoerd zal worden, zoodat dan te water ongeveer 3.000.000 ton afgevoerd zal worden.

Naast de mijnindustrie zullen zich in Zuid-Limburg ook andere industrieën kunnen vestigen als hoogovenbedrijven, vensterglasfabrieken, chemische fabrieken en keramische- en cementindustrie; welken invloed dit op het vervoer zal hebben is uiteraard niet onder cijfers te brengen. Onmiskenbare voorwaarde voor de ontwikkeling der industrie is echter een goedkoop transportweg naar het bestaande net van Nederlandsche waterwegen. Deze zal door de gekanaliseerde Maas geboden worden, doch om de kanalisatie te dien aanzien aan haar doel te doen beantwoorden, zal de waterweg moeten worden doorgetrokken tot in

het gebied, waar de kolen zonder noemenswaardige transportkosten kunnen worden geleverd. Eerst dan zal het dubbele doel, goedkoop afvoer van kolen en mogelijkheid van industriele ontwikkeling worden bereikt.

Uiteraard is het gewenscht dat de waterweg het mijngebied zoo dicht mogelijk zal naderen. Maasbracht ligt nu nog ver van de mijnen af; de afstand van Maasbracht naar Nuth, het punt, waar de kolen van de staatsmijnen Emma en Hendrik den spoorweg Heerlen-Sittard bereiken, bedraagt nog 28 K.M. of ongeveer 15 pCt. van den afstand van Nuth naar Rotterdam, zoodat het spoorwegvervoer nog een belangrijke factor blijft in de totale vervoerkosten. Dat spoorwegverkeer zal nooit geheel zijn te ontgaan daar het in een geaccidenteerd terrein als Zuid-Limburg onmogelijk is nabij iedere mijn een haven te maken.

Wordt eenmaal de Maaskanalisatie doorgezet dan zal de scheepvaart het mijngebied wel dichter naderen, maar het is thans niet uit te maken wanneer daartoe overgegaan zal kunnen worden en bovendien leveren de betrekkelijk lage rivieroeveren weinig geschikte gelegenheid voor het maken van los- en laadplaatsen en zeker niet voor de vestiging van aan het scheepvaartverkeer gelegen industriele ondernemingen. Om deze redenen komt thans een kanaal, dat bij Maasbracht in de gekanaliseerde Maas zal uitmonden, het meest in aanmerking voor een waterweg, die de mijnstreek zoo dicht mogelijk zal naderen.

Omtrent het verkeer tusschen de mijnen en de overlaadplaatsen, schrijft de commissie het volgende:

„Om dit verkeer met een minimum materieel en minimum kosten te bewerkstelligen, moet elk onnoodig oponthoud en moeten alle onnoodige rangeerbewegingen vermeden worden. De treinen voor de kolenhaven zullen dus reeds op de mijn-emplacementen moeten worden samengesteld en zullen waarschijnlijk bestaan uit speciaal voor dat doel bestemde wagens. Gestreefd moet worden naar een verkeer met regelmatig tusschen de mijn-emplacementen en de haven heen en weer rijdende treinen van vaste samenstelling, welk verkeer door de Duitschers eigenaardig Pendelbetrieb genoemd wordt.

Een zoodanig verkeer kan op de gewone spoorwegen, die tevens voor het algemeen goederen- en reizigersverkeer bestemd zijn, niet over grooten afstand plaats hebben, zonder dat beide soorten van verkeer elkander hinderen. Ook hierin is een reden gelegen om te trachten de kolenhaven zoodicht mogelijk bij de mijnen te krijgen.”

De wenschelijkheid om de mijnen zoo dicht mogelijk te naderen heeft de commissie er toegeleid om naast een plan voor een kolenhaven te Maasbracht, ook den aanleg van een kanaal naar Maasbracht naar de mijnstreek te overwegen en wel loopende tot Born, Stein of Nuth, respectievelijk lang 13,2 K.M., 19,2 K.M. en 32,2 K.M. Het kanaal werd ontworpen voor schepen van 2000 ton, gelijk op de gekanaliseerde Maas zullen kunnen verkeer. Bovendien is nog een plan opgemaakt voor het kanaal naar Nuth, ingericht voor schepen van 600 ton. De kosten van deze vier kanalen worden respectievelijk geraamd op 6,47, 10,9, 26,3 en 14,1 miljoen gulden.

In hare beschouwingen over de verschillende mogelijke oplossingen verwerpt de commissie in de eerste plaats den aanleg van een blijvende haven te Maasbracht. Wel zijn hiervoor de minst omvangrijke werken noodig, zoodat de overlaadgelegenheden zoo spoedig mogelijk gereed kan zijn, wanneer de stuw bij Linne en het kanaal Wessem-Nederweert in exploitatie zijn, maar men moet ook denken aan de eischen die het groot verkeer op den duur stellen zal en aan die eischen zal een haven te Maasbracht niet wel kunnen voldoen.

In de eerste plaats zal het kolenvervoer naar Maasbracht niet onafhankelijk van het gewone spoorwegvervoer geleid kunnen worden. Het zal het gewone spoorwegverkeer blijven belasten; op het emplacement Susteren zullen de verschillende voor de haven bestemde kolentreinen gerangeerd moeten worden. Het spoorwegverkeer blijft daardoor een belangrijke rol

spelen, en de kosten van het vervoer naar Susteren en de behandeling der wagens aldaar zouden zoo overwegend worden dat het in vele gevallen twijfelachtig zou worden of de overlading in schepen nog voordeel zou opleveren.

In verband met de geaardheid der Limburgsche kolen is het gewenscht voor het verkeer naar de haven gebruik te maken van speciale wagens. Moeten deze wagens over grooten afstand in minder regelmatig verkeer tusschen het gewone spoorwegverkeer worden gebruikt en bovendien op een rangeerstation oponthoud ondervinden, dan is een veel te groot aantal van deze kostbare wagens noodig en wordt het vervoer tusschen de mijn en de haven veel te duur. De betrekkelijk groote afstand tusschen de mijnen en Maasbracht en de noodzakelijkheid, om het vervoer naar een haven aldaar, tusschen het overige spoorwegverkeer te doen plaats hebben, zal storend werken op de regelmatigheid van het havenbedrijf; de schepen zullen daardoor ook langer op voltooing hunner lading moeten wachten, waardoor de scheepvrachten hooger en de haveninrichtingen grooter zouden moeten worden. Bovendien zouden de bestaande spoorwegen, die toch reeds hun grootste vervoerscapaciteit naderen, zwaar belast worden. De gebreken, die de spoorwegverbinding met Maasbracht aankleven zijn oorzaak dat een haven aldaar niet het profijt zou opleveren, dat bij een gunstiger ligging van de overlaadhaven verwacht mag worden en bij gevolg verdient aanleg van de haven te Maasbracht geen aanbeveling.

Overweging van de verschillende opgemaakte kanaalontwerpen deed de keuze vallen op het kanaal tot Born. Het kanaal tot Nuth zou de mijnen het dichtst naderen, maar de kosten zijn zoo hoog, dat deze bij een vervoer van 2 miljoen ton per jaar, afgezien van de vrachtkosten feitelijk reeds een bedrag van f 0,80 per ton vertegenwoordigen, een bedrag dat veel te hoog is wanneer men bedenkt dat voor den oorlog de spoorvracht van Heerlen naar Roermond ongeveer f 1,— en van Heerlen naar Rotterdam ongeveer f 2,— per ton bedroeg. Aanleg van een kanaal naar Nuth is dus economisch zeker niet verantwoord.

Een kanaal van beperkte afmetingen naar Nuth wordt ook nog zeer kostbaar en zou niet passen in het kader der Maaskanalisation, zoodat ook dit plan is te verwerpen.

Het kanaal tot Stein nadert de mijnen wel wat dichter dan het kanaal tot Born, maar aangezien de exploitatie van de haven te Born ongeveer even goed mogelijk is als die te Nuth, bestaat er geen aanleiding om het kanaal tot Stein door te trekken.

Het kanaal naar Born biedt een drietal overwegende voordeelen:

1°. zonder te groote kosten brengt het de overlaadhaven zoo dicht bij het mijngebied dat een belangrijk deel van het spoorwegvervoer der kolen onafhankelijk van het gewone spoorwegvervoer kan plaats hebben;

2°. mocht later tot verdere kanalisatie van de Maas overgegaan worden of mocht een lateraal kanaal van Maasbracht tot Maastricht gemaakt worden dan kan het kanaal naar Born in beide gevallen daarvan deel uitmaken;

3°. de oostelijke oever van het kanaal zal zeer geschikt zijn voor de vestiging van industrieën, welke eene ligging aan diep water verlangen en is daarvoor veel geschikter dan de oevers van de gekanaliseerde Maas, welke elken winter bij hoog water overstroomden.

De kosten voor onderhoud, exploitatie, rente en afschrijving van het kanaal naar Born, stelt de commissie op f 400.000,— per jaar. Daar het kanaal later deel uit kan maken van den doorgaanden vaarweg naar Maastricht en België, meent de commissie dat slechts de helft dezer kosten gerekend moeten worden ten laste van het kolenverkeer van 2.000.000 ton per jaar te komen. Een last van f 0,10 per ton

kolen acht de commissie in verband met de hiervoor reeds genoemde vervoerkosten zeker economisch verantwoord, zoodat zij aanbeveelt het maken van het kanaal naar Born, met een haven aldaar en aanleg van de noodige spoorwegwerken voor aanvoer der kolen rechtstreeks van de mijnen naar de haven. Nog acht de commissie een aanlegplaats voor gewoon goederenverkeer bij Echt noodig, vanwaar een spoorwegaansluiting naar het rangeer-emplacement Susteren voor gewoon vervoer gemaakt zal moeten worden. De totale kosten van het kanaal met de haven en de noodige spoorwegwerken worden geraamd op 11,9 miljoen gulden.

Uit het voorgaande moge gebleken zijn dat het toegankelijk maken van het Zuid-Limburgsche industriegebied voor de scheepvaart groote financiële offers van den Staat zal vergen en de vraag kan rijzen of zulks ten slotte wel economisch verantwoord is.

Zoo men als eisch stellen mocht dat het vervoer der kolen te water belast zou moeten worden met alle lasten uit den aanleg der waterwegen voortvloeiende dan zou het zeker de vraag zijn of men wel tot het doen der uitgaven over zou mogen gaan. Het is echter de vraag of men het vraagstuk wel aldus mag opzetten. Dank zij het uitgebreide net van natuurlijke waterwegen heeft het scheepvaartverkeer zich in ons land van ouds sterk ontwikkeld en het ligt voor de hand om ook bij den afvoer van kolen zooveel mogelijk profijt te trekken van de natuurlijke voordeelen welke ons land bezit, daar vervoer te water toch altijd veel billijker kan plaats hebben dan vervoer te land. De afstand van onze eigen mijnen tot de grootere verbruikscentra en onze zeehavens is ongeveer even groot als van de Duitse mijnen, terwijl in onze zeehavens, ook in normale tijden, geschikt belangrijke hoeveelheden Engelse kolen kunnen worden aangevoerd.

Om dus den strijd om het bestaan te kunnen volhouden, zullen onze mijnen goedkope afvoergelegenheid moeten bezitten en deze is slechts te vinden zoo een voor groote schepen bruikbare waterweg het mijngebied zoo dicht mogelijk nadert. Het is dus niet in de eerste plaats de vraag of de aanlegkosten van den afvoerweg wel verantwoord zijn ten opzichte van het op dien weg te verwachten verkeer, maar of de geheele ontwikkeling van een nieuw industrie centrum de offers waard is.

Hier heeft men ten slotte met een vraagstuk te doen dat bezwaarlijk door berekening is op te lossen, het is veeleer een kwestie van gevoel, een zaak of men genoeg vertrouwen heeft, niet alleen in de ontwikkeling van de kolenindustrie maar ook in de geheele industriele ontwikkeling van Zuid-Limburg. Beschouwt men het vraagstuk aldus, dan komt de financiële zijde daarvan ook in een geheel ander licht, daar de inkomsten, welke voor den Staat langs andere wegen met uitbreiding der industrie voortkomen, weder een belangrijk deel der gemaakte kosten zullen kunnen dekken. Het oud-Hollandsch gezegde „de cost gaet voor de baet uit”, is ook hier toepasselijk. Beschouwing van de economie van publieke werken, te zeer uitgaande van een zuiver financieel standpunt, zal vaak tot onjuiste conclusies leiden en maken dat de ontwikkeling des lands niet genoeg de lijn van de moderne ontwikkeling zal kunnen volgen, waardoor de Staat zelf ook financieel achterop zou komen.

Een klein voorbeeld moge hier zijn plaats vinden. Tot voor eenige jaren waren op het eiland Terschelling geen verharde wegen, ten slotte werd overgegaan tot verharding van den hoofdweg over het eiland met zeer belangrijke Rijkssubsidie. Men zou meenen dat deze subsidie door het Rijk à fonds perdu gestort was. Toen echter de verharde weg er was schaften de Terschellingens zich rijwielen aan en de belasting

daarop dekte reeds het eerste jaar nagenoeg de geheele rente der subsidie.

Dit voorbeeld moge aantoonen dat de Staat niet behoeft te eischen dat gelden aan openbare werken besteed, rechtstreeks financieel verantwoord moeten zijn door de baten, welke de werken zelf opleveren.

Zoo zal men dan ook voor de waterwegen naar Limburg niet den te eenzijdigen eisch mogen stellen dat de daaraan bestede kosten alleen door baten van het verkeer verantwoord zijn, maar wie de gelden daarvoor voteert zal de overtuiging moeten hebben dat het landsbelang, betrokken bij de ontwikkeling der industrie in Zuid-Limburg, zoo groot is, dat de uitgaven, met het oog op dit meer algemeen belang, economisch verantwoord zijn.

Overal waar de grootindustrie zich ontwikkelt ontstaat een drang naar het maken van waterwegen, omdat het vervoer in groote schepen met sleepbooten goedkoper is dan in dure spoorwegwagens. Bovendien ontwikkelt zich het verkeer geleidelijk en zoo dit geheel per spoor moet plaats hebben, moeten geleidelijk uitbreidingswerken gemaakt worden. Maar wanneer zal de capaciteit der spoorwegen voldoende zijn, wanneer zullen deze hun wagenpark uitbreiden? Juist omdat er in het rollend materiaal zoo groot kapitaal zit: eerst wanneer dit voortdurend in loonend gebruik zal zijn. Het scheepvaartbedrijf is elastischer dan het spoorwegbedrijf en daarom zal ontwikkeling van het laatste later komen dan het eerste en voor massavervoer, waarvan de ontwikkeling niet met wiskundige zekerheid vaststaat, zal de spoorweg minder goed voldoen.

Het is dan ook wel verklaarbaar dat overal waar zich het massaverkeer ontwikkelt, naar vervoer te water gestreefd wordt en de grootindustrie het best tot ontwikkeling komt, wanneer goede scheepvaartwegen haar naderen.

Durft men vertrouwen in de industriele ontwikkeling van Zuid-Limburg, dan is het ook noodzakelijk deze landstreek aan het groote scheepvaartverkeer aan te sluiten, opdat de volle wisselwerking tusschen industriele ontwikkeling en ontwikkeling van het scheepvaartverkeer zal kunnen plaats vinden.

VAN KUFFELER.

EEN NIEUWE VORM VAN SOCIALE VERZEKERING.

Er komt iets nieuws op het gebied van sociale verzekering over den Oceaan waaien. In Engeland is het kort geleden reeds door de verzekeraars besproken en — laat ik dit er dadelijk bijvoegen — weinig gunstig beoordeeld. Nu ik echter ook hier te lande een vraag dienaangaande tegenkwam, dacht het mij niet ongewenscht, de aandacht van de werkgevers hierop te vestigen, omdat er naast veel wat niet toe te juichen is, toch een goede kern in het Amerikaansche project zit.

„Group Insurance” noemt men de nieuwe vinding. De werkgever gaat daarbij een contract aan met een levensverzekeringinstelling, die zich verbindt bij elk overlijden van een werkman of bij diens invaliditeit onder den leeftijd van 60 jaar een kapitaalsuitkering te doen, mits de werkman op dat moment in dienst is van dienzelfden werkgever. In het concrete geval, waarvan ik een polis onder de oogen had, bedroeg die uitkering \$ 500 in het eerste dienstjaar, \$ 750 in het tweede, \$ 1000 in het derde, \$ 1250 in het vierde en ten slotte het maximum van \$ 1500 bij meer dan vier dienstjaren. Deze bedragen worden bij overlijden aan vrouw, kinderen of andere erfgenamen uitbetaald, terwijl de werkman desgewenscht ook een met name te noemen begunstigde op kan geven. Bij blijvende geheele invaliditeit worden dezelfde bedragen aan den man zelf uitgekeerd, hetzij ineens, hetzij in termijnen. De keus daaromtrent blijft aan den werkgever.

De uitgesproken bedoeling van deze verzekering is: den werkman te binden aan het bedrijf. De mutaties

toch onder het personeel waren reeds vóór den oorlog in Amerika talrijk, in den oorlog nam dit euvel nog veel grooter afmetingen aan. Zulk een uitkeering bij overlijden nu bindt den werkman ontegenzegglijk, hij ziet de voordeelen daarvan nu bij dezen dan bij genen kameraad direct voor oogen; de, voor hem, groote som ineens spreekt een duidelijke taal tot hem. Gaven nu echter alle voornaamste werkgevers in een streek eenzelfde uitkeering, dan zou het doel: het vasthouden van den werkman, niet bereikt zijn. Vandaar de vondst de uitkeeringen eerst na vier jaar trouwen dienst op het maximum te brengen. Gaat nu een werkman weg, dan moet hij elders, ook al heeft men er een analoge regeling, toch weer opnieuw aan de vier carenz-jaren beginnen.

Het feit, dat deze verzekering een beloning is voor trouwen dienst, komt in het bewijs van verzekering, dat men den werkman in handen geeft, zeer duidelijk uit; wat hij krijgt, lijkt haast evenveel op een bewijs van goed gedrag als op een polis van een levensverzekering. Men hoopt aldus de aandacht van het gezin met meer nadruk op deze regeling te vestigen, om daardoor vrouw en kinderen mede te doen werken, dat de man niet van positie verandert.

Nu is de polis gesloten als een tijdelijke verzekering, die slechts van jaar tot jaar loopt. Elk jaar dus kan men den werkman opnieuw een „bewijs van goed gedrag” uitreiken, waarbij men verklaart de polis te hebben vernieuwd. Hiervan kan men allersgeschiktst gebruik maken om de aantrekkelijkheid der regeling bij herhaling wederom onder de oogen van den werkman te brengen. Echter komt hier tevens het eerste bezwaar om den hoek kijken. Als de werkgever die verzekering feitelijk elk jaar kan doen eindigen, geeft dit den werkman eigenlijk niet de minste garantie voor de toekomst, dat zijn gezin bezorgd zal zijn. De werkman, die eenigszins sociaal heeft leeren denken, ziet dit bezwaar al heel spoedig en zal dan zijn afhankelijkheid van den werkgever scherp voelen. Hij zal dan echter de regeling ook verder onderzoeken, waarbij de onvoldoendheid dan aan alle kanten naar voren springt.

Hij zal vragen: wat gebeurt er, als mijn arbeidskracht na 60 jaar zoo is afgenomen, dat men mij ontslaan moet? Antwoord: niets, ge kunt dan aan deze regeling geen enkel recht meer ontleenen. M.a.w., de oude dag is en blijft absoluut onverzorgd. Wat gebeurt er, als na invaliditeit, ingetreden vóór 60 jaar, de uitkeering verbruikt is? Antwoord: niets, deze regeling geeft dan geen verdere uitkeeringen. M.a.w.: de verzorging bij invaliditeit is uiterst onvoldoende. Hierbij bedenke men echter, dat naast de „Group Insurance” de ongevallenverzekering krachtens de Workmen's Compensation Laws onaangetast blijft bestaan.

Is nu na overlijden de verzorging van de vrouw of het gezin wel voldoende? Neen, ook dat niet, de uitkeering ineens doet niet meer dan het gezin over den eersten overgangstijd heen helpen; zij verschaft de middelen om een nieuwe bestaansmogelijkheid te zoeken of zij geeft het gezin gelegenheid terug te keeren naar het land, van waar men wellicht emigreerde. Nu acht ik deze laatste onvoldoendheid van de „Group Insurance” geen overwegend bezwaar. Er is toch nergens ter wereld een sociale verzekering, die afdoende verzorging waarborgt aan het achterblijvende gezin van den werkman. En in dat geval acht ik een uitkeering ineens voor den overgangstijd veel en veel beter dan een levenslange lijfrente, waarvan vrouw of kinderen toch nooit kunnen bestaan. In stede van in deze wijze van gezinsverzorging een bezwaar te zien, zie ik hierin een voordeel. Ook voor den werkgever, omdat zulk een uitkeering ineens meestal veel minder kostbaar is dan het verzekeren van weduwepensioenen. Als het verzekeren van een eenigszins behoorlijk weduwepensioen op financieele bezwaren stuit, zooals het dit gewoonlijk doet, dan kan men veel beter een uitkeering ineens verzekeren,

dan een bespottelijk laag weduwepensioen. Met zulk een pensioen zou men bovendien meer ontevredenheid dan tevredenheid onder de werklieden kweeken.

Mijns inziens is dit dan ook de goede kern van de Amerikaanse „Group Insurance”. Deze vorm van verzekering is niet kostbaar en als men de gestaffelde uitkeering behoudt, zoodat men eerst na vier jaar het maximum bereikt, kan men voor een eenigszins omvangrijk personeel gemakkelijk aansluiting verkrijgen bij een der bestaande levensverzekeringinstellingen. De door die instellingen anders steeds geëischte geneeskundige keuring, eer men een verzekering bij overlijden kan afsluiten, kan nu aanzienlijk vereenvoudigd worden, zoo niet geheel vervallen. De keuring toch is een waarborg, dien de instellingen eischen tegenover eventueel mogelijke speculatieve verzekeringen, die men eerst dan zou aangaan, als de gezondheidstoestand reeds een flinken knak heeft gekregen. Deze selectie kan men natuurlijk geheel uitgeschakeld achten, indien een werkgever al het bij hem in dienst zijnde personeel wenscht te verzekeren.

Maar men dient wel te bedenken, dat de Nederlandsche werkman met die uitkeering alléén niet tevreden is. Dat de Amerikaanse werkman dat wel is, vindt zijn voor de hand liggende verklaring in het feit, dat daar te lande pensioenen nog zoo weinig in trek zijn. Hier te lande dient echter een behoorlijke pensioenregeling voorop te gaan, opdat de oude dag van den werknemer voldoende verzorgd zij. Nu moge het waar zijn, dat men ook hier soms de ervaring opdoet, dat een pensioenregeling door de werknemers maar matig gunstig ontvangen wordt, men late zich hierdoor echter niet van de wijs brengen. Als men toch bij het invoeren van een pensioenregeling bijdragen van den werkman vraagt, kijkt deze wellicht meer naar de onmiddellijke loonsvermindering, dan naar de nog zoo ver in het verschiet liggende pensioenrechten. Vraagt men geen bijdragen van den werkman, dan nog zal vaak de vrees bij hem bestaan, dat het toekennen van pensioenrechten een middel is om de loonen nu en in de toekomst laag te houden. Daartegenover meent hij, dat, ook al worden die rechten thans niet nadrukkelijk toegekend, de werkgever hem toch wel zal moeten helpen, als hij eenmaal in en door het bedrijf versleten is. Hij kent te veel gevallen, waarin dit toch ook gebeurd is, al bestonden er geen pensioenrechten. Aan dezen moreelen plicht onttrekt zich ten slotte geen weldenkend werkgever. Ingeval derhalve de werknemers niet warm blijken

te zijn voor een in te voeren pensioenregeling, wil dat niet zeggen, dat zij voor pensionneering op zichzelf niets gevoelen, maar dan wil dat zeggen, dat zij niet voelen, welk een groot belang er voor hen in is gelegen, als er thans reeds wordt begonnen met het bijebrengen van de fondsen, die hun hun pensioenen verzekeren zullen. De stemming gaat dan niet zoo zeer tegen of voor pensionneering, maar meer tegen of voor het regelen dier pensioenrechten.

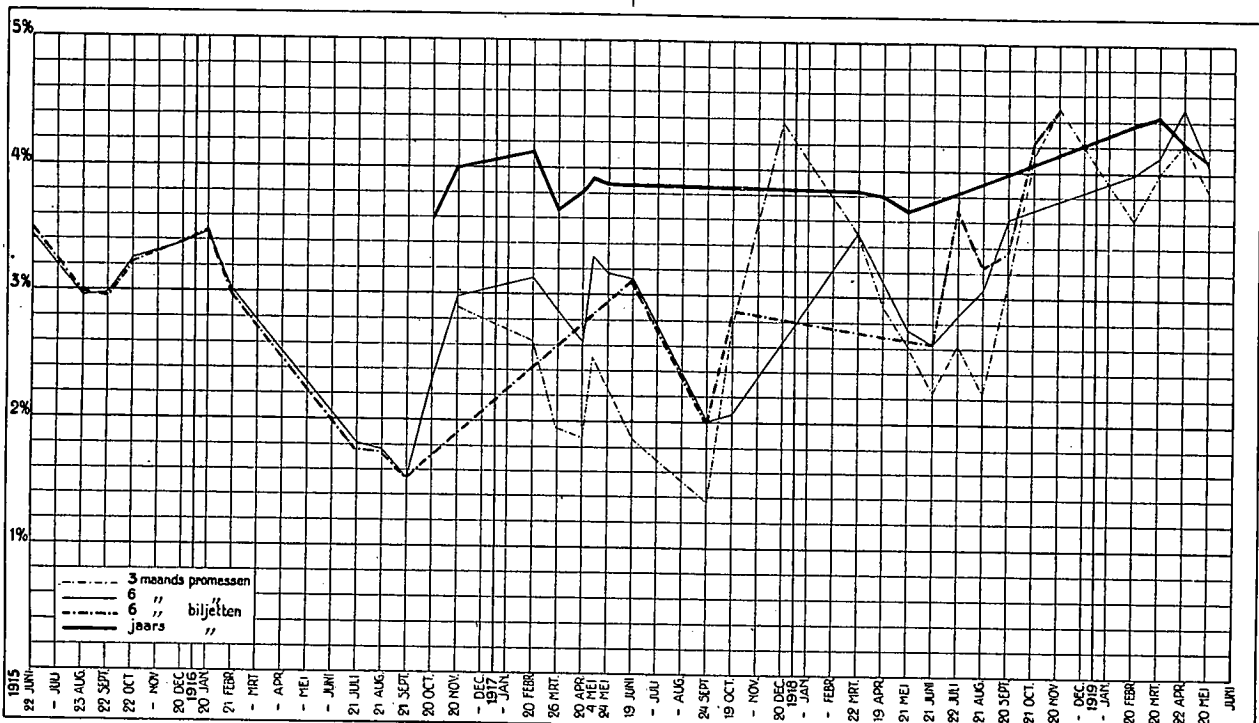
Dat men daar niet altijd voor voelt, is den werkman niet zoo erg kwalijk te nemen; ook vele werkgevers voelen niet, hoe noodig het is voor pensioenrechten bijtijds de noodige fondsen bijeen te brengen. Doet men dat niet, dan komt er later beslist een toestand, dat de vele loopende pensioenen, die dan ten volle ten laste komen van de bedrijfsresultaten van de jaren waarin deze verschuldigd zijn, die bedrijfsresultaten zeer zullen drukken. En als die druk nu eens zóó zwaar is, dat het bedrijf dezen niet dragen kan? Of dit inderdaad voor zal komen of niet, wie zal dit zeggen, wie kan thans beoordeelen, hoe de toestanden over 40 of 50 jaar in een nu bloeiend bedrijf zijn? Komt men echter in een toestand, dat het bedrijf de pensioenlasten niet meer dragen kan, dan moet men deze wel noodgedwongen verminderen, en dat dit voor den werkgever in zijn bedrijf nadeelig zou werken, behoeft wel geen betoog. Dringt echter deze mogelijkheid eenmaal duidelijk door tot den werkman, dan zal ook hij er steeds meer aan hechten, dat zijn pensioenrechten intijds worden veilig gesteld.

Om bij de toestanden in ons land sociale verzekeringsmaatregelen te treffen, waarvan een redelijk pensioen niet den grondslag vormt, voert daarom mijns inziens niet tot blijvende tevredenheid. Dat neemt echter niet weg, dat de Amerikaanse „Group Insurance”, naast een pensioenregeling doorgevoerd, alle voordeelen, daaraan verbonden, blijft houden. Het feit, dat op den minder diep doordenkenden werkman de dadelijke uitkeering bij overlijden veel meer indruk maakt dan het zoo ver in de toekomst liggende pensioen, en het feit, dat deze Amerikaanse wijze van verzekeren zoo aantrekkelijk is te etaleeren, maakt, dat deze vorm toch de aandacht van den werkgever ten volle waard is.

Dr. A. O. HOLWERDA.

AANTEKENINGEN.

Rente van Schatkistpapier. — Onderstaande graphische voorstelling geeft een beeld van de rente, door den Staat betaald voor het schatkist-

papier, hetwelk bij publieke inschrijvingen werd uitgegeven, vanaf dat daarmee begonnen, werd tot en met de laatst gehouden inschrijving.

Opgenomen is alleen driemaands-, zesmaands- en éénjaarspapier, terwijl in de voorstelling niet is opgenomen het papier van korteren — en steeds wisselenden — looptijd, hetwelk telkenmale kort vóór de storting op eene der crisisleeningen aan de markt werd gebracht.

De data aan den voet van de graphische voorstelling zijn die, waarop eene publieke inschrijving werd gehouden. Is zulks in eene maand niet het geval geweest, dan is dit aangeduid door een liggend streepje vóór de betreffende maand.

Met de uitgifte van kort papier (driemaandspromessen), zoomede van éénjaarsbiljetten, is later aangevangen dan met het zesmaandspapier.

Amerikaansche Bankexpansie. — The First National Bank of Boston en een der grootste New Yorksche banken hebben een nieuwe bank opgericht, waarin ook de Comptoir National d'Escompte de Paris deelneemt. Het is een feit van groote beteekenis. Er is natuurlijk niets vreemds in, dat de handel tusschen Amerika en Frankrijk uitgebreid zal worden, want door den oorlog is voor tal van Amerikaansche artikelen een groote propaganda gemaakt in de Europeesche Staten en daarvan is de uitbreiding der handelsrelaties een natuurlijk gevolg.

In zeker opzicht is de oprichting van die nieuwe bank echter pionierswerk. De oprichting is namelijk mogelijk gemaakt door de Federal Reserve Act. Vroeger mocht geen enkele „national bank” agentschappen hebben, noch in Amerika noch elders. Deze restrictie werd later verzacht door de bepaling, dat ze zich mogen combineeren om met het buitenland zaken te doen. Andere Amerikaansche banken hebben zulks reeds gedaan ¹⁾, doch dit is het eerste geval waarin een vreemde bank mede-eigenaar is. De Comptoir National bezit een half aandeel in de nieuwe bank en de 2 Amerikaansche banken ieder $\frac{1}{4}$.

Vele mogelijkheden worden door de oprichting van deze nieuwe bank geschapen. Niet alleen, dat Amerika veel heeft te exporteeren naar Frankrijk, doch ook omgekeerd zal Frankrijk zijn oude positie willen herkrijgen en daarvoor is eene organisatie noodig over en weer.

De Amerikaansche wet nu verbiedt vreemden banken agentschappen in Amerika op te richten. Amerikaansche banken kunnen weliswaar kantoren in Frankrijk oprichten, doch zulks is uiterst kostbaar en vereischt enorm veel tijd voordat bijv. geoefend personeel gevonden is. Er zijn jaren mee gemoeid voor en aler dergelijke kantoren van nut zijn in de combinatie. Deze bezwaren worden ondervangen door het combineeren van genoemde banken.

Voorts is de Comptoir National een der weinige Fransche banken, die inderdaad ook handelsbanken zijn. De meeste zijn beleggingsbanken. De werkkring van de Comptoir komt geheel overeen met die der combineerende Amerikaansche banken, hetgeen voor een vlug resultaat van het grootste belang is.

Als men verder bedenkt, dat de Comptoir 48 agentschappen heeft in Parijs alleen en 400 in geheel Frankrijk, dan kan men nagaan, van welk belang zulks is voor de Amerikanen. Bovendien heeft zij de meerderheid der aandelen in de Banque de l'Indo Chine, terwijl de managing-director van deze bank commissaris is van de nieuwe Amerikaansche bank.

¹⁾ Vergelijk pag. 867 en 929 van den vorigen en pag. 283 van den loopenden jaargang.

De agrarische beteekenis van Elzas-Lotharingen. — Onder dit opschrift schrijft Dr. Alfred Schmidt te Essen in den „Wirtschaftsdienst” van 23 Mei 1919 een artikel, dat naast de beschouwingen over de minerale en metallurgische beteekenis van dit gewest, welke wij in het nummer

van 14 Mei aan het Journal de la Société de Statistique ontleenden, aandacht mag verdienen.

In de periode, waarin Elzas-Lotharingen tot het Duitse Rijk behoort, maakt het met Duitschland de ontwikkeling van landbouwstaat tot overwegende industriestaat mede. Terwijl in 1871 de landbouwende klasse der bevolking even groot was als het deel der bevolking, dat zich met handel en industrie bezig hield, vindt tegenwoordig ongeveer slechts 30 pCt. der bevolking haar bestaan in den landbouw. De in den landbouw werkzame bevolking was in 1907 samengesteld uit 116.015 ondernemers en 217.311 arbeiders. Van de 244.948 hoofd- en nevenbedrijven met een oppervlak van 881.569 H.A. waren slechts 352 grootbedrijven (grootter dan 100 H.A.) met een grootte van 64.284 H.A. Vooral de Elzas is een typisch voorbeeld van een landstreek met klein- en middelgrootgrondbezit.

Duidelijk blijkt de tegenstelling tusschen Elzas-Lotharingen en het overige deel van Duitschland uit de percentsgewijze verdeling van de bebouwde gronden over de verschillende grootte-classes der bedrijven.

Voor het jaar 1907 blijkt dit uit volgende cijfers:

	ben. 2 H.A.	2-5 H.A.	5-20 H.A.	20-100 H.A.	100 H.A. en meer.
Duitsche Rijk	5,4	10,4	32,7	29,3	22,2
Elzas-Lotharingen	11,8	23,1	39,4	19,2	6,5

Niettegenstaande de toenemende industriele ontwikkeling verminderde de beteekenis van den landbouw in het Rijkland niet. Integendeel de intensiviteit van land- en tuinbouw nam zeer toe, hetgeen vooral in hooge mate het geval was in den Elzas.

Het bebouwde oppervlak en de veestapel namen tijdens het Duitse bestuur eveneens zeer toe. In die periode nam het oppervlak, gebruikt voor de teelt van wortel- en knolgewassen en groenten, met 24,4 pCt. toe, het tuinbouwland vermeederde met 370 pCt., het aantal runderen met 30 pCt. en dat der varkens met 88 pCt.

In 1912 werden van het totale oppervlak van het Rijkland ingenomen door:

	aantal H.A.	% van het totale oppervlak
akkers en tuinen . .	673.602	46,4
wijngaarden	30.104	2,1
grasland	224.072	15,4
bosch	439.832	30,3
woeste grond, wegen, huizen enz.	84.482	5,8

De opbrengst der voornaamste oogsten was in de jaren 1908—1912 gemiddeld:

tarwe	211.000 t.	haver	183.000 t.
rogge	86.000 t.	aardappelen	998.000 t.
gerst	95.000 t.	hooi	943.000 t.

Volgens schattingen zijn de oogsten der graan- en voedselgewassen niet voldoende voor de behoefte van het Rijkland; er is alleen een klein tarwe-overschot. Als wijnexportland heeft Elzas-Lotharingen groote beteekenis voor Duitschland. De opbrengst was in 1912 369.216 H.L., hetgeen 18,3 pCt. van de totale Duitse wijnproductie is; de waarde bedroeg ongeveer 16 miljoen Mark.

Het zwaartepunt van den wijnbouw ligt in het midden van den Elzas van Gebweiler tot Wasselnheim, aan den Oostvoet van de Vogezes. De bekendste wijnsorten komen uit de streek van Reichenweiler en Rappoltsweiler.

Volgens Dr. Schmidt was de annexatie van deze landen in 1871 door Duitschland zeer voordeelig voor den wijnbouw. Na 1871 kwam er een einde aan de Fransche concurrentie en binnen eenige jaren stegen de prijzen met 50 pCt. In 1906 importeerde de Elzas 256.558 H.L. en bedroeg de export 320.997 H.L. Van den invoer waren 114.055 H.L. voor rekening van het buitenland en van den uitvoer 6.420 H.L. De invoer uit het Duitse binnenland bedroeg 142.503 en de uitvoer daarheen 314.577; zoodat het export-saldo

naar het overige Duitschland 172.074 H.L. bedroeg. De uitvoer naar het buitenland was in verhouding tot dien naar de Deutsche landen onbetekenend.

De tabakskultuur gaf in 1912 een opbrengst van 4.877.852 K.G., welke een waarde van 2,9 miljoen Mark vertegenwoordigde. De hop-oogst bedroeg in hetzelfde jaar 24 pCt. van den geheelen Duitschen oogst. Van zeer groote beteekenis is de ooftteelt. Een telling van 1900 stelde vast, dat er in den Elzas alleen 5.243.198 ooftboomen waren.

Van beteekenis voor de prestaties op agrarisch gebied zijn nog de bedragen, uitgegeven voor bodemverbetering, van 1877—1912 was het totale bedrag 65 miljoen Mark.

Volgens het betoog van Dr. Schmidt zou de annexatie van Elzas-Lotharingen door Frankrijk het verband van den landbouw van het Rijkland met Duitschland verbreken en daardoor den landbouw schade berokkenen. De wijnbouw zou meer onder de Fransche concurrentie te lijden hebben. De groententeelt zou op den duur haar afzet in Baden verliezen en tevens benadeld worden door de concurrentie van uit Zuid-Frankrijk.

Dit zijn dan ook overwegingen geweest om in het ontwerp vredesverdrag der geassocieerden een toepolitieke uitzonderingspositie aan Elzas-Lotharingen toe te kennen voor den duur van 5 jaar. Gedurende deze periode zullen de producten van dit land vrijgesteld zijn van invoerrechten in Duitschland, evenwel mag de gemiddeld geëxporteerde hoeveelheid van de jaren 1911—1913 niet overschreden worden.

OVERZICHT VAN TIJDSCHRIFTEN.

Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik. — Jena, Maart 1919.

R. Stolzmann, Das Reinökonomische im System der Volkswirtschaft; W. Krebs, Entwicklung des deutschen Genossenschaftswesens seit Erlass des Genossenschaftsgesetzes vom 1. Mai 1889; E. Schultze, Ausfuhr und Binnenabsatz der amerikanischen Kraftwagenindustrie; H. Fehlinger, Einflüsse auf Bevölkerungsvermehrung und Bevölkerungsdichtigkeit in Britisch-Indien.

Schmollers' Jahrbuch. — München, 1919. 43e Jaargang, 2de Heft.

H. Schumacher, Unternehmertum und Sozialismus; A. Spiethoff, Einige Bemerkungen zur Lehre von der Sozialisierung; H. Triepel, Die Entwürfe zur neuen Reichsverfassung; Fr. Schumacher, Gross-Hamburg als wohnungspolitische Frage; A. Luther, Aus der Frühzeit des Bolschewismus; H. Pohl, Rechtsschutz auf dem Gebiete der auswärtigen Verwaltung; M. Sering, Die Verordnung der Reichsregierung vom 29. Januar 1919 zur Beschaffung von landwirtschaftlichem Siedlungsland; R. Asmis, Belgische Aussenhandelsförderung vor dem Kriege; A. Günther, Arbeitslohn und Unternehmervergewinn in der Gegenwart; O. Auhagen, Die Agrarfrage in der Ukraine; F. Schmidt, Die Abhängigkeit des Wechselkurses von Zinsgeschäften und Marktzinsdifferenz.

Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft. — Tübingen, 1919. Heft I.

E. H. Vogel, Die Bewegung des Unternehmereinkommens unter dem Einfluss der Entwicklung; G. v. Mayr, Die neueste Umgestaltung der bayerischen direkten Besteuerung; H. Losch, Die deutsche Volkswirtschaft nach dem Weltkrieg; B. Simmersbach, Das Problem der Ausnützung des Stickstoffes der Luft; A. Pfütze-Grottewitz, Konsumvereinswesen und Kleinhandel in Sachsen nach ihrer neueren Entwicklung.

Finanz-Archiv. — Stuttgart, 1919. 1e Band. Dr. F. W. R. Zimmermann, Wert und Wertabmessung im allgemeinen sowie Wertfeststellung des staatlichen Finanzvermögens nach dem Ertrage im beson-

deren; G. Schanz, Die bayrische Steuerreform vom Jahre 1918.

Weltwirtschaftliches Archiv. — Jena, 15 Mei 1919.

Dr. E. Bruck, Gegenwärtige Rechtsfragen auf dem Gebiete der internationalen Transportversicherung; Dr. K. Dove, Ueber die Berührungspunkte sozialökonomischer und wirtschaftsgeographischer Betrachtungsweisen; H. W. Schomerus, Der Homerulekampf in Indien; H. Scherrer, Die Kaffeevalorisation und Valorisationsversuche in anderen Welthandelsartikeln; Bij de „Chronik und Archivalien" o. a.: Prof. Dr. Oskar Kende, Die volkswirtschaftlichen Grundlagen von Deutsch-Donauland und seine Abhängigkeit vom Weltmarkt; Dr. Richard Hennig, Die Fortschritte des europäischen Eisenbahnwesens in den Jahren 1917/1918; J. H. F. Claessens, Die Neu-einrichtung der niederländischen Handelsstatistik; Dr. Ing. Wilhelm Pothmann, Zur Frage des deutschen Eisenerzbezuges aus Spanien; Dr. Franz Rademaker, Die Normalisierung gewerblicher Erzeugnisse; Dr. Hermann Curth, Weltwirtschaftliche Anpassung europäischen und afrikanischen Geldwesens in Französisch-Aequatorialafrika; Prof. Dr. August Skalweit, Zur Frage eines Getreidemonopols in Deutschland; Johannes Neuberg, Das neue dänische Wettbewerbsgesetz; Prof. Dr. Hermann Wätjen, Das niederländische wirtschaftsgeschichtliche Archiv.

Weltwirtschaft. — Berlijn, Mei 1919.

Prof. Dr. H. Schumacher, Der Unternehmer in volks- und weltwirtschaftlicher Bedeutung; Dr. Jung, Auswanderungsfreiheit? Dr. M. Roscher, Der Völkerbund und die deutschen Seekabel; Prof. Dr. R. Sieger, Grenzdeutsche oder Auslandsdeutsche? Th. Metzthlin, Vernichtung des Deutschtums in China; Prof. Dr. W. Roth, Die Industrie der Kunstdüngstoffe, ihre weltwirtschaftliche Bedeutung und Lage im und nach dem Kriege.

Journal de la Société de Statistique de Paris. — Parijs, April 1919.

M. Dewavrin, La caisse des prêts de la confédération helvétique; M. Evesque, Notice générale sur la richesse industrielle de l'Alsace-Lorraine.

Bank-Archiv. — Berlijn, Mei 1919.

Prof. Dr. L. Pohle, Warenpreisstand und Goldvorräte von 1850 bis 1913.

Technik und Wirtschaft. — Berlijn, Mei 1919.

B. Thierbach, Die Fortbildung der gemischtwirtschaftlichen Unternehmungen und die Vergesellschaftung der Betriebe; W. Franz, Zwei Vorschläge zur Umbildung der grossstädtischen Kleinwohnung; C. Busemann, Ein mitteldeutsches Reichswasserstrassennetz zur Förderung der deutschen Wirtschaftsstellung; J. Mendel, Der Arbeitsmarkt im Kriege; Stracke, Vermehrung der Beamtenzahl oder bessere Ausnützung ihrer Arbeitskraft? Romberg, Weitere Aufgaben der Gewerbeförderung; Zur Nedden, Der Ingenieur im Auslandsdienst.

Koloniale Rundschau. — Berlijn, Jan./Maart 1919.

Dr. K. Moesta, Die Einwirkungen des Krieges auf die Eingeborenenbevölkerung in Deutsch-Ostafrika; Prof. Dr. L. Külz, Britische Heuchelei; H. Tillmann, Die Motorpflüge in der tropischen Landwirtschaft.

Tijdschrift voor Economische Geographie. — 's-Gravenhage, 15 Mei 1919.

D. Ingerman, Opbrengst en handel van ijzererts en ijzer in de voornaamste Europeesche landen en hun koloniën; F. Oudschans Dentz, Mijnbouw in Suriname; Prof. Dr. H. Blink, De haven van Gibraltar; Mr. J. G. Blink, De jurist en de economische geographie; Economische toestanden in Papua of Britsch Nieuw-Guinea.

REGEERINGSMAATREGELEN OP HANDELSGEBIED.

Burgerlijke wetgeving. Op voorstel van den heer Kappeyne van de Coppello heeft de Eerste Kamer in hare vergadering van 6 Juni den Minister van Justitie uitgenoodigd een Staatscommissie in te stellen, met de opdracht, aan te geven in en door de praktijk algemeen erkende onjuistheden en leemten in de huidige Nederlandsche burgerlijke wetgeving, die een goede rechtsbedeeling in den weg staan.

Uitvoer van kaas. De Minister van Landbouw heeft nieuwe bepalingen vastgesteld met betrekking tot vergunningen tot uitvoer van kaas. Deze vergunningen zullen door de N.U.M. niet anders overgedragen worden dan aan personen of lichamen, die bij het Rijkskantoor voor Kaas als exporteurs zijn ingeschreven.

Uitvoertextielgoederen. Het Ned. Correspondentiebureau geeft een overzicht van de tot dusver gevolgde gedragslijn ten aanzien van den uitvoer van textielgoederen.

Uitvoer. De mogelijkheid van vischuitvoer naar de Centrale-mogendheden is, op grond van besprekingen te Londen gevoerd, aanmerkelijk verruimd. In het vervolg kan 60 pCt. van het exportquantum naar het Oosten geleverd worden en 40 pCt. naar de geassocieerden; haring, schelp- en schaaldieren zijn vrij. Ook voor den uitvoer van landbouwproducten zijn verschillende beperkingen, destijds van geassocieerde zijde gesteld, vervallen.

Groenten. De uitvoer van gezouten groenten en groenten in azijn wordt weder toegelaten, uitgezonderd naar bolsjewistisch Rusland.

Vruchtensappen. Beperkte hoeveelheden vruchtensappen kunnen worden uitgevoerd, uitgezonderd naar de Centrale landen, onder voorwaarde, dat 1 pCt. der factuurwaarde ten behoeve van de N.U.M. wordt gestort.

Uitvoer bier. De uitvoer van beperkte hoeveelheden bier zal weder worden toegestaan naar de geallieerde en neutrale landen.

Chocolade. Het Correspondentiebureau meldt, dat de bezwaren tegen den uitvoer van chocolade thans zijn opgeheven. Cacao kan nog niet worden uitgevoerd.

Uitvoer hennep. De N.U.M. kan voor een beperkte hoeveelheid inlandsche hennep-consenten tot uitvoer uitreiken.

Uitvoer van vee. Het geheel vrijgeven van den uitvoer van vee acht de Minister van Landbouw vooralsnog niet mogelijk; de moeilijkheden, aan het consentenstelsel verbonden, worden zooveel mogelijk ondervangen. Om den naam van het Nederlandsche fokvee hoog te houden, is aan den uitvoer een keuring verbonden.

Brandstoffen. Plannen zijn in studie om, indien dit in verband met den buitenlandschen toestand slechts eenigszins mogelijk is, een ingrijpende wijziging te brengen in het huidige stelsel der kolen-distributie.

MAANDCIJFERS.

POSTCHEQUE EN GIRODIENST.

	Maart		April	
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
Aantal rekeninghouders op u ^o ..	15.007	—	15.495	—
Aantal rekeningen op u ^o	15.536	—	16.027	—
Stortingen	72.956	35.850.153	75.268	34.950.959
Overschrijvingen ..	41.225	71.484.751	42.024	69.800.122
Afschrijvingen	50.197	24.009.566	51.872	23.910.625
Totaal tegoed rekeninghouders op u ^o .	—	69.400.060	—	80.487.271

EMISSIES IN MEI 1919.

Provinc. en Gemeentelijke leeningen f	25.353.720,—
zijnde:	
Zuid-Holland f.1.000.000,— 5½ %	
obl. à 100 %.	
Amsterdam f 20.000.000,— 5½ %	
obl. à 99⅞ %.	
Haarlem f 3.000.000,— 5½ % obl.	
à 99½ %.	
Leeuwarden f 1.000.000,— 5 % obl.	
à 99 %.	
Hoogeveen f 34.000,— 5 % obl. a	
95½ %.	
Veendam f 375.000,— 5½ % obl.	
à 99 %.	
Bank- en Crediet-instellingen..... ,	7.330.000,—
zijnde:	
Hollandsche Bank voor Zuid-Amerika	
f 6.000.000,— aand. à 118 %.	
Izaak Boasson & Zonen's Bank	
f 200.000,— aand. à 125 %.	
Hypotheekbanken (werkzaam in	
Nederland)	115.000,—
zijnde:	
Utrechtsche Hypoth.bank f 500.000,—	
aand. (waarop te storten 10 %)	
à 230 %.	
Industriele Ondernemingen..... ,	3.825.000,—
zijnde:	
Mij. tot Expl. van Steenfabrieken	
„Udenhout” f 500.000,— aand.	
à 107½ %.	
N.V. Van der Kuy & v. d. Ree's	
Machinefabriek en Scheepswerf	
f 1.000.000,— aand. à 120 %.	
N. V. Lettergieterij „Amsterdam” v/h.	
N. Tetterode f 500.000,— aand.	
à 145 %.	
N. V. Eerste Ned. Rijwielen- en Machine-	
fabriek v/h. H. Burgers f 250.000,—	
aand. à 135 %.	
N. V. Koninkl. Nederl. Zoutindustrie	
f 500.000,— aand. à 105 %.	
N. V. Asten Creameries f 500.000,—	
6 % le hyp. converteerb. obl. à	
100 %.	
Cultuurondernemingen, Handelsver-	
eenigingen en Handelsvenn..... ,	416.250,—
zijnde:	
N.V. Tabak-Handelsver. v/h. C. Ent-	
hoven & Co. f 200.000,— aand.	
à 130 %.	
N.V. Drentsch-Overijselsche Houthan-	
del f 125.000,— aand. à 125 %.	
Scheepvaart-Maatschappijen..... ,	850.000,—
zijnde:	
N.V. Semarangsch Stoomboot- en Prau-	
wenveer I. C. f 500.000,— aand. à	
170 %.	
Diversen	603.750,—
zijnde:	
N. V. Mij. „Groot 's-Gravenhage”	
f 25.000,— aand. à 125 %,	
f 40.000,— aand. (waarop te	
storten 20 %) à 125 %.	
Amsterdamsche Rijtuig-Maatschappij	
f 500.000,— aand. à 112½ %.	
Spoorweg-Maatschappijen..... ,	3.750.000,—
zijnde:	
Deli Spoorweg-Mij. f 2.500.000,—	
aand. à 150 %.	
Totaal.... f	42.243.720,—

Totaal der emissies in Januari .. f	351.300.909,—
Februari .. „	32.726.200,—
Maart	35.629.547,50
April	16.512.875,—
Mei	42.243.720,—

Algemeen Totaal..... f 478.413.251,50

Bovendien:

f 29.520.000,— 3/m. Schatkistpromessen	à f 989,90
„ 31.470.000,— 6/m. „	„ 979,77
„ 14.010.000,— 4½ % Schatkistbiljetten	„ 1005,10

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 7 Juni 1919.

Activa.

Binnenl. Wissels, Prom., enz. in disc.	H.-bk. f 94.748.312,58 1/2	B.-bk. „ 494.173,71	Ag.sch. „ 23.374.423,81 1/2	f 118.616.910,11
Papier o. h. Buitenl. in disconto	—			
Idem eigen portef.	f 27.484.099,—			
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.	—			
	„ 27.484.099,—			
Beleeningen	H.-bk. f 145.922.271,15	B.-bk. „ 11.431.197,33	Ag.sch. „ 58.685.702,41 1/2	
incl. vrsch. in rek.-crt. op onderp.	f 216.039.170,89 1/2			
Op Effecten	f 210.662.870,89 1/2			
Op Goederen en Spec.	5.376.300,—			
	„ 216.039.170,89 1/2			
Voorschotten a. h. Rijk	—			
Munt en Muntmateriaal				
Munt, Goud	f 56.411.325,—			
Muntmat., Goud	„ 605.557.175,01 1/2			
	f 661.968.500,01 1/2			
Munt, Zilver, enz.	„ 8.175.125,15 1/2			
Muntmat., Zilver	—			
	„ 670.143.625,17			
Effecten				
Bel. v. h. Res.fonds. id. van 1/8 v. h. kapit.	f 5.069.962,32			
	„ 3.984.593,43			
	„ 9.054.555,75			
Geb. en Meub. der Bank	„ 1.770.000,—			
Diverse rekeningen	„ 85.264.148,17			
	f 1.128.372.509,09 1/2			

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—			
Reservefonds	„ 5.079.402,56			
Bankbiljetten in omloop	„ 1.015.653.890,—			
Bankassigatiën in omloop	„ 1.965.630,14 1/2			
Rekening-Courant saldo's:				
Van het Rijk	f 14.650.774,29 1/2			
Van anderen	„ 62.570.397,84 1/2			
	„ 77.221.172,14			
Diverse rekeningen	„ 8.452.414,25			
	f 1.128.372.509,09 1/2			
Beschikbaar metaalsaldo	f 450.798.989,11 1/2			
Op de basis van 2/3 metaaldekking	„ 231.830.850,65 1/2			
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	„ 2.253.994,945,—			

Verschillen met den vorigen weekstaat:

	<i>Meer</i>	<i>Minder</i>
Disconto's	1.245.287,33	
Buitenlandsche wissels		97.600,—
Beleeningen		18.110.645,24
Goud		—
Zilver	237.096,19	
Bankbiljetten		10.308.330,—
Part. Rek.-Crt. saldo's	6.163.410,06	

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud	Zilver	Bankbiljetten	Andere opschbare schulden
7 Juni 1919	661.969	8.175	1.015.654	79.187
31 Mei 1919	661.969	7.938	1.025.962	85.180
24 „ 1919	661.979	7.725	1.024.837	85.531
17 „ 1919	662.160	7.545	1.042.667	104.158
10 „ 1919	662.389	7.359	1.061.881	74.220
3 „ 1919	662.835	7.262	1.083.454	48.581
26 April 1919	663.348	8.114	1.034.638	94.915
19 „ 1919	666.605	8.952	1.025.906	93.872
12 „ 1919	667.070	8.851	1.020.674	90.518
5 „ 1919	667.947	8.733	1.019.207	81.820
29 Maart 1919	669.334	9.750	1.011.223	82.202
22 „ 1919	670.253	9.597	992.658	83.231
15 „ 1919	675.032	9.468	1.001.168	78.555
8 Juni 1918	720.151	7.784	917.260	59.436
9 Juni 1917	594.428	7.420	749.594	50.828
25 Juli 1914	162.114	8.228	310.437	6.198

Data	Disconto's		Beleeningen	Beschikbaar Metaalsaldo	Deckingspercentage
	Totaal	Hiervan Schatkistpromessen rechtstreeks			
7 Juni 1919	118.617	72.000	216.039	450.799	61
31 Mei 1919	117.372	72.000	234.150	447.302	60
24 „ 1919	125.459	78.000	212.287	447.254	60
17 „ 1919	153.333	101.000	228.517	439.960	58
10 „ 1919	147.102	88.000	226.085	442.146	59
3 „ 1919	144.892	80.000	231.978	443.305	59
26 Apr. 1919	139.716	93.000	225.975	445.163	60
19 „ 1919	143.344	94.000	206.089	451.211	60
12 „ 1919	140.327	94.000	200.495	453.290	61
5 „ 1919	137.031	99.000	194.720	456.077	61
29 Mrt. 1919	119.690	87.000	195.746	459.997	62
22 „ 1919	113.894	82.000	190.530	464.262	63
15 „ 1919	110.373	65.000	193.785	468.132	63
8 Juni 1918	46.876	18.000	122.133	531.834	75
9 Juni 1917	53.245	40.000	85.298	440.806	75
25 Juli 1914	67.947	14.300	61.686	43.521 ¹⁾	54

1) Op de basis van 2/3 metaaldekking.

Uit de bekendmaking van den Minister van Financiën blijkt, dat uitstonden op:

	31 Mei 1919	7 Juni 1919
Aan schatkistpromessen..	f 457.300.000,—	f 442.440.000,—
waarvan rechtstreeks bij de Ned. Bank geplaatst	„ 72.000.000,—	„ 72.000.000,—
Aan schatkistbiljetten ..	„ 71.322.000,—	„ 67.575.000,—
Aan zilverbonds	„ 54.383.872,—	„ 54.403.665,50

JAVASCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Naast de per mail ontvangen gegevens worden de telegrafisch bekend geworden totaalcijfers der obligo's en uitzettingen en het beschikbaar metaalsaldo van latere data opgenomen.

Data	Goud	Zilver	Bankbiljetten	Andere opschbare schulden
24 Mei 1919	***	***		327.800
17 „ 1919	***	***		330.800
10 „ 1919	***	***		335.700
19 April 1919	127.269	9.419	213.115	120.023
12 „ 1919	127.356	9.553	214.701	118.937
5 „ 1919	127.009	10.530	211.469	123.292
29 Mrt. 1919	127.706	10.748	210.776	126.038
25 Mei 1918	99.299	15.731	183.631	71.951
26 Mei 1917	72.098	22.325	157.493	35.211
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634

Data	Disconto's	Wissels, buiten N.-Ind. betaalbaar	Beleeningen	Diverse rekeningen 1)	Beschikbaar metaalsaldo	Deckingspercentage
24 Mei 1919		201.400		***	69.900	***
17 „ 1919		214.300		***	68.800	***
10 „ 1919		214.400		***	68.700	***
19 Apr. 1919	8.548	24.599	79.331	9.443	70.329	41
12 „ 1919	8.594	23.700	78.175	10.817	70.466	41
5 „ 1919	8.500	20.832	78.731	8.515	70.880	41
29 Mrt. 1919	9.398	22.069	80.700	10.254	71.342	41
25 Mei 1918	7.454	26.694	70.575	25.974	64.104	45
25 Mei 1917	6.532	35.747	50.060	11.326	56.318	49
25 Juli 1914	7.259	6.395	47.934	2.228	4.842 ²⁾	44

1) Sluitpost der activa.

2) Op de basis van 2/3 metaaldekking.

SURINAAMSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Metaal	Circulatie	Andere opschbare schulden	Disconto's	Div. rekeningen 1)
19 April 1919	980	1.650 ²⁾	828	1.347	228
12 „ 1919	973	1.659 ³⁾	828	1.343	212
22 Maart 1919	962	1.643 ⁴⁾	882	1.345	114
15 „ 1919	958	1.627 ⁵⁾	833	1.343	109
20 April 1918	582	1.293	735	1.118	844
21 April 1917	749	1.097	1.080	923	454
25 Juli 1914	645	1.100	560	735	396

1) Sluitpost der activa. 2) Hiervan zilverbonds 267 dz. gld. 3) idem 266 dz. gld. 4) idem 250 dz. gld. 5) idem 260 dz. gld.

BUITENLANDSCHE BANKSTATEN.

Aan het eind van ieder kwartaal wordt een overzicht gegeven van enkele niet wekelijks opgenomen bankstaten.

BANK VAN ENGELAND.

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Currency Notes, in duizenden pond sterling.

Table with columns: Data, Metaal, Circulate, Currency Notes (Bedrag, Goudd., Gov. Sec.). Rows for dates from 4 Juni 1919 to 22 Juli 1914.

Table with columns: Data, Gov. Sec., Other Sec., Public Depos., Other Depos., Reserve, Dekkings-percentage 1). Rows for dates from 4 Juni '19 to 22 Juli '14.

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

DUITSCHER RIJKBANK.

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Darlehenskassenscheine, in duizenden Mark.

Table with columns: Data, Metaal, Daarvan Goud, Kassenscheine, Circulatie, Dekkings-percentage 1). Rows for dates from 31 Mei 1919 to 23 Juli 1914.

1) Dekking der circulatie door metaal en Kassenscheine.

Table with columns: Data, Wissels, Rek. Crt., Darlehenskassenscheine (Totaal uitgegeven, In kas bij de Reichsbank). Rows for dates from 31 Mei 1919 to 23 Juli 1914.

OOSTENRIJKSCH-HONGAARSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden Kronen.

Table with columns: Data, Metaal en buitengoud-wissels, Disc. en beleeningen, Bijzondere schuld van Oostenrijk en Hongarije, Bankbiljetten, Rek. Crt. saldt. Rows for dates from 23 Mei '19 to 23 Juli '14.

1) waarvan 262.268 goud, 32.837 buitenlandsche goudwissels en 57.189 munt- en muntmateriaal zilver.

BANK VAN FRANKRIJK.

Voornaamste posten in duizenden francs.

Table with columns: Data, Goud, Waarvan in het Buitenland, Zilver, Te goed in het Buitenland, Bull.gew. voorsch. a/d. Staat. Rows for dates from 5 Juni '19 to 23 Juli '14.

Table with columns: Data als boven, Wissels, Uitgezelde Wissels, Beleenning, Bankbiljetten, Rek. Crt. Particulieren, Rek. Crt. Staat. Rows for various dates.

SOCIÉTÉ GÉNÉRALE DE BELGIQUE. 1)

Voornaamste posten in duizenden francs.

Table with columns: Data, Metaal incl. buitensaldt, Beleen. van buitens. vorder., Beleen. van prom. d. provinc., Binn. wissels en beleen., Circulatie, Rek. Crt. saldt. Rows for dates from 17 Oct. '18 to 19 Oct. '16.

1) Sedert einde 1914 met de functie van circulatiebank belast.

VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

FEDERAL RESERVE BANKS.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Table with columns: Data, Goud, Waarvan voor dekking F. R. Notes, Waarvan in het buitenland, Zilver etc., F. R. Notes in circulatie. Rows for dates from 9 Mei '19 to 11 Mei '17.

Table with columns: Data, Wissels, Totaal Deposito's, Waarvan Kapitaal, Algem. Dekkings-percentage 1), Percent. Gouddekking circulatie. Rows for dates from 9 Mei '19 to 11 Mei '17.

1) Verhouding tusschen: den totalen goudvoorraad, zilver etc., en de opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito's met inbegrip van het kapitaal.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Table with columns: Data, Aantal banken, Totaal uitgezette gelden en beleggingen, Reserve bij de F. R. banks, Totaal deposito's, Waarvan time deposits. Rows for dates from 2 Mei '19 to 3 Mei '18.

EFFECTENBEURZEN.

Amsterdam, 7 Juni 1919.

Het vooruitzicht op de vacatiedagen heeft op de internationale beurzen een vrij grooten stilstand in zaken te voorschijn geroepen, waarop alleen de markt te New York, die een veel zelfstandiger plaats inneemt en waar ook de beide Pinksterdagen niet, zooals te onzent, worden gevierd, een uitzondering heeft gemaakt.

Afgezien echter van deze omstandigheid waren er ook andere factoren, die een zekere terughouding in het leven hebben geroepen. Vooral op de Deutsche beurzen hebben de voorvallen in het Rijnland, de uitroeping van een zelfstandige republiek, een deprimeerenden invloed gehad. Thans worden nadere bijzonderheden bekend omtrent de wijze, waarop deze zelfstandigheid van de zijde der Entente voorbereid is. Het bezette gedeelte is systematisch ver vormd tot een tusschenstaat tusschen het onbezette Deutsche gebied en de landen der Entente, waardoor een levendige doorvoerhandel mogelijk werd, met de hieraan verbonden buitengewone winsten voor de betrokkenen. Zoo hoopte men het gevoel van saamhoorigheid met het overige Deutsche Rijk langzamerhand minder sterk te maken en de grond te leggen voor de gebeurtenissen, waarvan zich thans eene uiting vertoond heeft.

Niettemin is het twijfelachtig, of aan een zelfstandige Rijn-sche Republiek een lang leven zal zijn beschoren, hoewel natuurlijk de beurs rekening houdt met de mogelijkheid daarvan. De stemming is dan ook sterk verdeeld geweest. Naast de vrees voor afbrokkeling van het Deutsche Rijk ontstond de hoop op een bevredigende regeling met betrekking tot de vredesvoorwaarden, waardoor vooral de oorlogsleeningen goeden steun konden ontmoeten. De overige markten waren over het geheel loom en moesten bij geringe omzetten meerendeels fractioneele gedeelten van haar koersniveau prijs geven.

De nog steeds niet vastgestelde maatregelen van de Hongaarsche Regeering met betrekking tot de buitenlandsche schuld van dit land oefenen ook nog een drukkenden invloed uit. Thans is een comité gevormd, samengesteld uit de emittenten van diverse Hongaarsche waarden aan de Berlijnsche beurs (bestaande uit de Disconto Gesellschaft, de Bank für Handel und Industrie, benevens de bankiershuizen Mendelssohn en Bleichröder), dat de leiding zal nemen in de onderhandelingen, die aangaande de hervatting der couponbetaling gevoerd zullen worden. Tot nu toe heeft de Hongaarsche Regeering niet, als de Russische, bepaald uitgesproken, dat zij niet meer aan haar verplichtingen zal voldoen, doch heeft zij integendeel verklaard, dat met „alle omstandigheden rekening zal worden gehouden,” welke uitspraak, hoe rekbaar ook, plaats laat voor optimistische onderstellingen.

De beurs te Weenen behoeft ditmaal geen bespreking. Reeds is hier ter plaatse herhaaldelijk in het licht gesteld, dat de effectenmarkt in de voormalige Oostenrijksche residentie feitelijk een schimmenbestaan voerde; zelfs hieraan is thans een einde gemaakt door de sluiting der beurs. Weliswaar is deze maatregel niet in het leven geroepen door den geringen handel en is hij ook slechts als tijdelijk bedoeld, doch de reeds lang bestaande feitelijke toestand wordt hierdoor officieel erkend. De sluiting geschiedde inmiddels als protest tegen de door de Entente voorgestelde vredesvoorwaarden, waarbij Weenen als hoofdplaats zou gelden van een zeer klein land (de verhouding zou dan ongeveer worden, dat Weenen 2.000.000 inwoners zou hebben tegenover het gansche land 6.000.000) hetgeen de economische ontwikkeling en zelfs het bestaan, volgens Weenske autoriteiten althans, geheel onmogelijk zou maken.

Te Londen is de markt eveneens in het vooruitzicht der vacantie uiterst kalm geweest, doch de stemming was hier eerder vast te noemen. Vooral voor rubberwaarden ontstond hier een levendige handel, die door de internationale beurzen gereedelijk werd overgenomen. Zoo was ook de beurs te Antwerpen en niet minder die te onzent uiterst optimistisch gestemd omtrent de vooruitzichten van rubberondernemingen, zoodra de vrede slechts eenmaal zou zijn getekend.

Inmiddels houdt men zich te Londen meerendeels bezig met het verkrijgen van een economische suprematie voor de komende tijden. De ontwikkeling van het banksysteem is te dien opzichte een goede gids. Volgens het Banking-Number van de Engelsche Economist bedroeg het aantal bankinstellingen in het jaar 1890 104 tegen slechts 26 in 1918. Daarentegen steeg het aantal filialen in hetzelfde tijdsverloop van 2203 tot 6285, het gezamenlijke kapitaal van £ 67.826.000 tot £ 92.902.000 en de totale deposito's van £ 368.663.000 tot £ 1.583.412.000. Weliswaar speelt bij de

laatste stijging de inflatie een rol, doch het globaal overzicht toont wel aan, in welk een geweldige mate de concentratie van het bankwezen in Engeland is toegenomen. In de hier gereleveerde cijfers zijn niet begrepen de 8 Schotsche banken met £ 222.000.000 en de 9 Iersche met £ 134.000.000 deposito's.

De beurs te P a r i s heeft nog niet haar gewone aanzien hernomen, daar de termijnhandel nog steeds niet toegestaan is. Invloedrijke financieele kringen dringen thans zeer sterk op de heropening van deze wijze van zaken doen aan, doch de Minister van Financiën, de heer Klotz, heeft verklaard, dat vooraf een diepgaande reorganisatie van den termijnhandel zal moeten plaats vinden. Deze reorganisatie komt in hoofdzaak hierop neer, dat alle vreemdelingen, ook genaturaliseerde Franschen, van dit gedeelte van de beurs geweerd zullen worden. Inmiddels is het ontwerp dienaangaande nog niet ingediend en zullen de te nemen maatregelen wellicht niet al te straf uitvallen.

De markt te New York heeft, zooals reeds gezegd, een uitzondering op den algemeenen regel van loomheid in zaken, gevormd. De omzetten waren hier van zeer levendigen aard; vaak bereikten zij een totaal van meer dan 2 miljoen shares per dag. Verschillende factoren hebben tot deze zeer geanimeerde houding medegewerkt.

Algemeen verwacht men in de Vereenigde Staten een tijdperk van grooten bloei voor het land, nu de oorlog ten einde is en de Unie, als krachtig land, dat slechts zeer weinig van den oorlog heeft geleden, tegenover de uitgeputte Europeesche naties kan worden gesteld. Zelfs financieel heeft de Unie slechts een relatief geringe adering ondergaan. De bruto oorlogsuitgaven kunnen getaxeerd worden op circa 30 milliard dollar, waarvan door de vijf oorlogsleeningen een totaal van 21.475.000.000 dollar is gedekt. In den dienst dezer leeningen is voor het overgroot deel reeds door nieuwe belastingen voorzien, zoodat uit dien hoofde geen nieuwe heffingen te wachten zijn. Op de Entente bezitten de Vereenigde Staten oorlogsvorderingen ten bedrage van ongeveer 10 milliard dollar; de totale uitgaven zijn derhalve ten volle gedekt.

Hierbij komt, dat de Unie een geweldigen oogst kan verwachten in een tijd, waarin een groot gedeelte der wereld naar voedergrassen reikhalzend uitziert. Bovendien heerscht aan de overzijde van den Oceaan geen gebrek aan materiaal, terwijl het arbeidsvraagstuk hier niet dezelfde onrustbarende vormen heeft aangenomen, als in Europa. Het resultaat van een en ander komt duidelijk naar voren in de statistieken van in- en uitvoer; voortdurend stijgt het uitvoer-surplus. De Aprillexport bedroeg niet minder dan 715 miljoen dollar tegenover een invoerbedrag van 273 miljoen.

Het behoeft dan ook geen verwondering te wekken, dat, naast bona-fide aankopen van verschillende waarden, de speculatie hoogtij heeft gevierd aan de beurs te Wallstreet. Voorbijgaand heeft men getracht hierin eenige wijziging te brengen door de geldmarkt wat stroever te doen functioneeren (een enkelen dag was de notering voor geld „on call” zelfs gestegen tot 10 à 11 pCt.), doch klaarblijkelijk heeft men zich zelfs hierdoor niet doen afschrikken en werden de aankopen op dezelfde schaal voortgezet. De meeste aandacht trokken die waarden, die in nauw verband staan met den levendigen uitvoerhandel, als Studebaker, benevens Marinewaarden, waaromtrent thans weder niet vast staat, of de verkoop aan een Britsch syndicaat werkelijk zal plaats hebben. In den laatsten tijd zijn overigens de berichten omtrent de gestie dezer maatschappij van zulk een eigenaardig karakter, dat zij aan de speculatie volop gelegenheid geven een groote mate van fantasie hierin te ontwikkelen.

Te onzent is de markt voor inheemsche staatsfondsen zeer mat geweest. De berichten omtrent nieuwe belastingen op de waardevermeerdering, benevens de geruchten betreffende het doorvoeren van een gedwongen staatsleening hebben niet nagelaten realisaties te voorschijn te roepen, die een drukkenden invloed op het algemeene koerspeil hebben uitgeoefend. De omzetten waren hier nochtans van niet al te grooten omvang; eer kan worden geconstateerd, dat tegenover het vrij geringe aanbod geen vraag van voldoende beteekenis kon worden gesteld.

	3 Juni.	5 Juni.	6 Juni.	Rijzing of daling.
5 % Ned. W. Sch. . . .	92	91 ³ / ₄	91 ³ / ₄	— ¹ / ₄
4 ¹ / ₂ % „ „ „	1916	86 ³ / ₄	86 ¹ / ₄	86 ³ / ₄
4 % „ „ „	1916	82 ¹ / ₂	81	81 ¹ / ₂ — 1
3 ¹ / ₂ % „ „ „	69 ¹ / ₂	69 ¹ / ₂	69 ¹ / ₂	+ ¹ / ₈
3 % „ „ „	61 ³ / ₄	61 ¹ / ₈	61 ³ / ₄	
2 ¹ / ₂ % Cert. N. W. S. . . .	51	50 ³ / ₄	51	
5 % Oost-Indië 1915	93 ¹ / ₄	92 ³ / ₄	92 ³ / ₈	— ⁷ / ₈

De markt voor buitenlandse staatsfondsen was verdeeld. Oostenrijksche papieren daalden in verband met de vredesvoorstellen der Entente. Daarentegen konden sommige Russische waarden zich in zekere mate gefavoriseerd gevoelen, naar aanleiding van de steeds intiemer wordende besprekingen tusschen admiraal Koltchak en de Entente.

	3 Juni.	5 Juni.	6 Juni.	Rijzing of daling.
4 %/o Hongarije Goud	28	28	28	
4 %/o Oostenr. Kronenrente	26 ³ / ₄	24 ³ / ₄	23	- 3 ³ / ₄
5 %/o Rusland 1906	43	44 ¹ / ₂	44 ¹ / ₂	+ 1 ¹ / ₂
4 ¹ / ₂ %/o Iwangerod. Dombro . .	32 ¹ / ₂	32 ¹ / ₂	30	- 2 ¹ / ₂
4 %/o Rusland Cons. 1880	31 ¹ / ₂	31 ¹ / ₄	31 ¹ / ₁₀	- 7 ¹ / ₁₀
4 %/o Rusl. bij Hope & Co.	32 ³ / ₈	32	32	- 5 ¹ / ₈
4 %/o Servië 1895	50	50	50	
4 ¹ / ₂ %/o China Goud 1898 . .	72 ³ / ₈	72 ³ / ₈	68 ¹ / ₄	- 4 ¹ / ₈
4 %/o Argentinië Buitenl. . .	68 ¹ / ₂	68 ¹ / ₂	68 ¹ / ₂	
5 %/o Brazilië 1895	74	74 ¹ / ₈	74 ¹ / ₈	+ 1 ¹ / ₈

Op de lokale markten heeft de *rubberafdeeling* sterk de aandacht getrokken. Gedurende zeer langen tijd is deze afdeeling geheel verwaarloosd, wijl men onderstelde, dat er eerder een overproductie aan rubber bestond en de landen der voormalige Centrale Mogendheden, eertijds zeer groote afnemers van het product, niet meer in staat zouden zijn groote hoeveelheden tegen loonende prijzen te betrekken. Plotseling echter is hierin een belangrijke wijziging ingetreden. Eenerzijds is gebleken, dat de rubberondernemingen in het jaar 1918 over het geheel met succes hebben kunnen arbeiden (getuige de reeds gedeclareerde dividenden van sommige ondernemingen en de taxaties voor die maatschappijen, die nog tot publicatie van haar jaarverslag moeten overgaan) anderzijds, dat Duitsland, en wellicht ook de voormalige Dubbel-Monarchie, zeer goed in staat zal zijn althans een groot deel van de vroegere plaats als voorname afnemer te herwinnen. Op welke wijze de betaling zal moeten plaats hebben, weet men natuurlijk nog niet, doch de beurs denkt hierover blijkbaar niet al te diep na en is reeds tevreden, wanneer ook slechts een deel van den thans onderstelden optimistischen loop van zaken tot werkelijkheid kan worden.

Vrijwel alle soorten aan onze markt konden van de koersverheffing profiteren. Vooraan staat hier wel het meest courante fonds met de breedste markt, Amsterdam Rubber, dat meer dan 21 pCt. kon monteeren. Doch daarnaast toonden ook de andere soorten verbeteringen van vrij grooten omvang aan.

Tegen het einde der berichtperiode viel de aandacht plotseling weder op *scheepvaartwaarden*, die eveneens gedurende vrij langen tijd veronachtzaamd zijn geweest. Een bepaalde oorzaak is voor deze opleving niet aan te geven; aanleiding kan worden genoemd de heuglijke verklaring van Minister Karnebeek, dat het geschil tusschen België en ons land, aangaande de grensregelingen, volkomen naar onzen zin zal worden geregeld. In ieder geval konden scheepvaartwaarden plotseling groote vraag ontmoeten, waardoor de meeste soorten verbeteringen, zij het voorlopig nog kleine, hebben aan te toonen.

	3 Juni.	5 Juni.	6 Juni.	Rijzing of daling.
Holland-Amerika-Lijn	379 ³ / ₄	377 ¹ / ₄	379 ¹ / ₂	- 1 ¹ / ₄
" " " gem.eig.	358	357 ³ / ₄	360	+ 2
Holland-Gulf-Stoomv.-Mij. .	285	290	290	+ 5
Holl. Alg. Atl. Stoomv.-Mij.	158 ¹ / ₂	157 ¹ / ₄	157 ³ / ₄	- 3 ¹ / ₄
Hollandsche Stoomboot-Mij.	195 ¹ / ₄	196 ¹ / ₂	197 ¹ / ₂	+ 2 ¹ / ₄
Java-China-Japan-Lijn. . . .	333	331	337	+ 4
Kon. Hollandsche Lloyd . . .	168	168 ¹ / ₄	171	+ 3
Kon. Ned. Stoomb.-Mij. . . .	224 ¹ / ₂	220 ¹ / ₂	226 ¹ / ₂	+ 2
Kon. Paketvaart-Mij.	259 ³ / ₄	256 ³ / ₄	261 ¹ / ₂	+ 1 ³ / ₄
Maatschappij Zeevaart	299	299	300	+ 1
Nederl. Scheepvaart-Unie. . .	278 ¹ / ₄	276	279 ³ / ₈	+ 1 ¹ / ₈
Nievelt Goudriaan	510	520	524	+ 14
Rotterdamsche Lloyd.	275 ³ / ₄	272 ³ / ₄	274	- 1 ³ / ₄
Stoomv.-Mij. „Hillegersberg”	280	299	295	+ 15
" " „Nederland”	304 ³ / ₄	301 ¹ / ₂	309	+ 4 ¹ / ₄
" " „Noordzee”	154 ¹ / ₂	154	154	- 1 ¹ / ₂
" " „Oostzee”	338	345 ¹ / ₄	349	+ 11

De *cultuurmarkt* bleef, na eenige schommelingen, in vaste houding. De gevolgen van de Kloet-uitbarsting zijn thans nagenoeg te overzien en hoewel sommige ondernemingen schade hebben geleden, schijnt deze nergens van dien aard te zijn geweest, dat, in materieel opzicht althans, van een groote catastrofe moet worden gesproken. Dientengevolge waren dan ook aandelen E.V.A., Cultuur-Maatschappij der Vorstenlanden, Javasche Cultuur, enz., goed gevraagd en verlaten zij de berichtperiode op verhoogd peil. In aansluiting hieraan konden ook de met de Indische cultures

in verbinding staande bankinstellingen, als Nederlandsch-Indische Handelsbank en Nederlandsche Handel-Maatschappij, haar aandelen meer of minder belangrijk zien monteeren.

In de afdeeling der *handelsondernemingen* hebben aandelen Compania Mercantil Argentina de leiding genomen met een koersverheffing van ruim 11 pCt. Reeds lang liepen geruchten omtrent de goede zaken, die deze maatschappij moest maken, benevens omtrent het zeer bevredigende dividend, dat zou worden uitgekeerd. Thans is bekend gemaakt, dat een interim-dividend zal worden betaald van 22 pCt., waardoor de koers sterk is gestimuleerd. De overige aandelen van handelsondernemingen waren verdeeld van stemming.

De *petroleummarkt* heeft wel groote levendigheid te aanschouwen gegeven, doch de koersvariatiën bleven ten slotte slechts gering. De meeste aandacht viel thans te beurt aan aandelen Geconsolideerde Hollandsche Petroleum-Maatschappij, welke, naar men ter beurze beweerde, voor rekening van een groote combinatie werden gekocht. Aan den anderen kant echter viel bijna voortdurend aanbod te constateeren op dagen, dat de koers eenigszins flink kon monteeren. Ten slotte bedraagt de geheele stijging dan ook nog niet ten volle 7 pCt. Aandelen Koninklijke Petroleum-Maatschappij zijn thans veel kalmer geworden, zij vormen, althans op het oogenblik, niet meer het centrum, waarnaar de gansche effectenmarkt zich feitelijk richt.

De *tabaksmarkt* bleef kalm en zonder groote variaties.

	3 Juni.	5 Juni.	6 Juni.	Rijzing of daling.
Amsterdamsche Bank	185 ¹ / ₂	186	185 ¹ / ₂	
Ned.Handel-Mij.cert.v.aand.	200 ¹ / ₄	200 ¹ / ₄	203 ⁷ / ₁₀	+ 3 ³ / ₁₀
Rotterd. Bankvereniging. . .	139 ³ / ₄	139 ³ / ₄	140	+ 1 ¹ / ₄
Amst. Superfosfaatfabriek. .	154 ³ / ₄	160	157 ¹ / ₂	+ 2 ³ / ₄
Van Berkel's Patent	150	150	148 ¹ / ₄	- 1 ³ / ₄
Insulinde Oliefabriek	247	244 ¹ / ₄	244 ³ / ₄	- 2 ¹ / ₄
Jurgens' Ver. Fabr. pr.aand.	109 ³ / ₄	109 ³ / ₈	108 ³ / ₄	- 1
Ned. Scheepsbouw-Mij.	178 ¹ / ₂	178 ¹ / ₂	177 ³ / ₄	- 3 ¹ / ₄
Philips' Gloeilampenfabriek	588 ³ / ₄	568 ¹ / ₂	570	- 18 ³ / ₄
R. S. Stokvis & Zonen	543	530	532	- 11
Vereenigde Blikfabrieken. . .	139	138 ⁷ / ₈	138 ⁷ / ₈	- 1 ¹ / ₈
Compania Mercantil Argent.	329 ¹ / ₄	330	341 ¹ / ₂	+ 12 ¹ / ₄
Cultuur-Mij. d. Vorstenland. .	220 ³ / ₈	223 ¹ / ₂	228	+ 7 ³ / ₈
Handelsver. Amsterdam . . .	491 ¹ / ₂	485 ³ / ₄	496	+ 4 ¹ / ₂
Holl. Transatl. Handelsver.	124	125 ¹ / ₄	127	+ 3
Linde Teves & Stokvis	229	228	229	
VanNierop&Co's Handel-Mij	191	186 ¹ / ₄	188	- 3
Tels & Co's Handel-Mij	167	168	168	+ 1
Gecons. Holl. Petroleum-Mij.	355	354 ³ / ₄	361 ³ / ₄	+ 6 ³ / ₄
Kon. Petroleum-Mij.	865	816 ³ / ₈	859	- 6
Orion Petroleum-Mij.	101 ¹ / ₂	100 ³ / ₈	101 ¹ / ₈	- 3 ¹ / ₈
Steauna Romana Petr.-Mij. . .	160	155 ¹ / ₄	155	- 5
Amsterdam-Rubber-Mij. . . .	206 ¹ / ₄	222	227 ¹ / ₂	+ 21 ¹ / ₄
Nederl.-Rubber-Mij.	114	114 ¹ / ₂	118	+ 4
Oost-Java-Rubber-Mij.	237	238	241	+ 4
Deli-Maatschappij	506 ¹ / ₂	502	506 ¹ / ₂	
Medan-Tabak-Maatschappij. .	226 ¹ / ₂	228	226	- 1 ¹ / ₂
Senembah-Maatschappij	501	500	500	- 1

Op de *Amerikaansche afdeeling* bestond goede belangstelling voor vrijwel alle fondsen. Het meest trokken aandelen Studebaker de aandacht, in aansluiting aan de groote variaties, die New York voor dit fonds te aanschouwen gaf. Tevens werden Marinewaarden, na een aanvankelijke inzinking, hier op groote schaal gekocht.

	3 Juni.	5 Juni.	6 Juni.	Rijzing of daling.
American Car & Foundry. . . .	112 ³ / ₈	112	111	- 1 ³ / ₈
Anaconda Copper	159 ¹ / ₁₀	153 ¹ / ₂	155 ¹ / ₂	- 4 ⁷ / ₁₀
Un. States Steel Corp.	111 ⁵ / ₁₀	109	111 ¹ / ₄	- 1 ¹ / ₁₀
Atchison Topeka	105 ⁵ / ₁₀	103 ¹ / ₁₀	104 ¹ / ₁₀	- 1
Southern Pacific	116	113 ³ / ₈	113 ³ / ₄	- 2 ¹ / ₄
Union Pacific	148	144 ⁷ / ₈	144 ¹ / ₂	- 3 ¹ / ₂
Int.Merc.Marine afgest.	43 ⁹ / ₁₀	47 ¹ / ₁₀	48 ³ / ₈	+ 5 ¹ / ₁₀
" " " " prefs.	161 ¹ / ₁₀	162 ¹ / ₂	162 ³ / ₈	+ 9 ¹ / ₁₀

De *geldmarkt* bleef ruim; geld op prolongatie doorgaans 3¹/₂ pCt.

GOEDERENHANDEL GRANEN.

10 Juni 1919.

Het oogstrapport van Washington geeft voor de winter-tarwe eenigen achteruitgang van den stand, aanmerkelijk meer dan door verschillende oogstexperts verwacht werd. De geraamde opbrengst blijft evenwel nog geweldig groot. Zoals reeds verschillende malen in deze berichten vermeld,

Noteringen.

Data	Chicago			Buenos Ayres		
	Tarwe	Maïs	Haver	Tarwe	Maïs	Lijnzaad
	Juli	Juli	Juli	Juli	Juli	Juli
7 Juni '19	226	168 ^{7/8}	67 ^{1/2}	11,30	5,55	28,15
31 Mei '19	226	166 ^{1/2}	67 ^{1/4}	11,10	5,45 ¹⁾	27,10
7 Juni '18	220	137 ^{1/8}	67 ^{1/8}	12,60	5,25	24,—
7 Juni '17	222 ^{1/2}	153 ^{1/4}	59 ^{3/4}	18,70	13,50	25,40
7 Juni '16	104 ^{3/8}	70 ^{1/2}	39 ^{3/4}	7,25	4,15	11,15
20 Juli '14	82 ²⁾	56 ^{3/8} 2)	36 ^{1/2} 2)	9,40 3)	5,38 3)	13,70 3)

1) nieuwe oogst. 2) per Dec. 3) per Sept.

Locoprijzen te Rotterdam/Amsterdam.

Soorten.	9 Juni 1919	2 Juni 1919	9 Juni 1918
Tarwe.....	—	—	572,50 ¹⁾
Rogge (No. 2 Western) ..	—	—	—
Maïs (La Plata)	518,—	—	—
Gerst (48 lb. feeding)....	470,—	455,—	—
Haver (38 lb. white clipped)	26,—	27,50	—
Lijnkoeken (Noord-Ame- rika van La Plata-zaad)	285,—	275,—	—
Lijnzaad (La Plata).....	1015,—	—	—

1) Regeeringsprijs.

AANVOEREN in tons van 1000 K.G. voor verbruik in Nederland.

Artikelen.	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	1-7 Juni 1919	Sedert 1 Jan. 1919	Overeenk. tijdvak 1918	1-7 Juni 1919	Sedert 1 Jan. 1919	Overeenk. tijdvak 1918	1919	1918
Tarwe	—	29.329	—	—	17.849	—	47.178	—
Rogge	—	—	—	—	8.690	—	8.690	—
Boekweit	—	1.548	—	—	—	—	1.548	—
Maïs	—	1.500	—	—	1.023	—	2.523	—
Gerst	—	21.586	—	—	28.509	—	50.095	—
Haver	—	5.806	—	3.668	3.668	—	9.474	—
Lijnzaad	—	1.419	—	—	5.600	—	7.019	—
Lijnkoek	—	13.377	—	—	—	—	13.377	—
Tarwemeel	—	47.737	—	—	37.435	—	85.172	—
Andere meelsoorten....	—	19.393	—	6.523	10.573	—	29.966	—

AANVOEREN in tons van 1000 K.G. voor het Buitenland.

Tarwe	4.276	171.245	110.991	—	—	—	171.245	110.991
Maïs	—	14.072	63.576	—	—	—	14.072	63.576
Rogge	7.547	44.725	5.174	—	—	—	44.725	5.174
Tarwemeel	6.496	120.410	—	—	—	—	120.410	—
Gerst	—	60.105	13.347	—	—	—	60.105	13.347
Haver	—	118.100	—	—	—	—	118.100	—
Lijnkoeken	—	932	—	—	—	—	932	—
Andere meelsoorten....	9.800	115.602	—	—	—	—	115.602	—

verwachte men voor zomertarwe geen al te groote bebouwde oppervlakte. Dit valt evenwel, volgens het Regeeringsrapport, mede. De oppervlakte is vrijwel gelijk aan die van verleden jaar. Het totaal van zomer- en wintertarwe belooft een opbrengst van bijna 1250 millioen bushels, een cijfer, dat werkelijk geweldig groot is en dat Noord-Amerika het a.s. seizoen in staat zal stellen op zeer ruime schaal te blijven exporteeren. Het is evenwel noodig, dat er een nieuwe goede oogst komt, want ofschoon de vorige oogst ook reeds als zeer groot gold, zijn de verschepingen naar het buitenland in den laatsten tijd van dien aard geweest, dat de zichtbare voorraad bijzonder snel is afgenomen en nu zeer klein genoemd moet worden. In het Zuidelijk gedeelte der Vereenigde Staten heeft men reeds aangevangen tarwe te oogsten en binnen kort zal het oogsten vrij algemeen zijn. De aanvoeren van tarwe zijn op het oogenblik evenwel nog zeer matig.

Ofschoon tengevolge van de vermeerderde voorraden Noord-Amerika de neutrale koopers naar Zuid-Amerika heeft verwezen en aldaar veel meer kooplust van tarwe bestaat dan geruimen tijd het geval was, blijft de markt te Buenos Aires nog zeer kalm gestemd. Men mag verwachten, dat de verschepingen van Argentinië spoedig aanzienlijk zullen toenemen, ofschoon de arbeidstoestanden in de haven van Buenos Aires nog lang niet gunstig zijn. Ook in Australië sukkelde men met arbeidsgeschillen, hetgeen de landbouwverkeersaamheden zeer belemmert.

Zooals verwacht, is de bezaaide oppervlakte voor voergranen in de Vereenigde Staten minder dan verleden jaar, doch de achteruitgang is niet zooveel als veelal verwacht werd en waar de stand der verschillende gewassen bevredigend is, kan men waarschijnlijk voldoende opbrengst van gerst en haver tegemoet zien. Ook is het weer in den laatsten tijd gunstig geweest voor den uitzaai van maïs en ofschoon men een kleinere oppervlakte verwacht, kan men toch bij niet al te ongunstig weer een grooter opbrengst dan het vorig jaar tegemoet zien. De aanvoeren van maïs zijn in de Vereenigde Staten plotseling sterk toegenomen, doch de prijs blijft zich te Chicago op vrijwel onveranderd niveau handhaven. Hetzelfde geldt voor haver. De verschepingen van dit artikel naar Europa zijn den laatsten tijd toegenomen, doch de vraag is nu weer in de meeste Europeesche landen verminderd tengevolge van de hooge prijzen en in afwachting van den eigen oogst. Levendige zaken zijn in den laatsten tijd in Amerikaansche gerst met Engeland tot stand

gekomen, terwijl Argentijnsche maïs in de meeste continentale landen wederom een regelmatige markt vindt. De Engelsche markt is evenwel nog niet vrij en daar de Regeering slechts matige hoeveelheden invoert, zijn de totale verschepingen van maïs, ofschoon aanzienlijk meer dan eenigen tijd geleden, nog zeer matig te noemen. De prijs van maïs is dan ook vrijwel onveranderd gebleven en is nog steeds op het niveau van voor den oorlog.

Ook in de afgelopen week bleef lijnzaad zeer vast gestemd. De prijs te Buenos Aires rees scherp omhoog, doch is daarna wederom eenigszins teruggelopen. De zaken bleven zeer beperkt in verband met de feestdagen. De olieprijsen vooral in Engeland en België bleven evenwel onveranderd vast.

Nederland. Er blijft regelmatige aandacht bestaan voor Plata-maïs, doch de vraag voor de consumptie is nog niet groot. Voor de eerste verwachte lading handhaaft de prijs zich flink boven de f 500 boordvrij, terwijl naar gelang van aankomst alle verdere posities tot mindere prijzen gnoteerd worden. Er kwamen wat meer zaken tot stand op aflading tot verhoogde prijzen. Gerst blijft een monopolie van de Regeering, aangezien haar prijs invoer door particulieren uitsluit. Tot f 470 kwamen eenige kleinere zaken tot stand, doch de meeste koopers wachten wederom een veiling af. De veiling van Regeeringshaver was geen succes, aangezien van de 3000 tons slechts ongeveer 900 tons verkocht werden tot f 25 a f 25,25. Lijnkoek iets vaster gestemd. Lijnzaad tot stijgende prijzen gedaan zonder grooten inzet.

SUIKER.

De in de afgelopen week gevallen regens hebben aan de beetwortelvelden veel goed gedaan. Met de opkomst der jonge planten is men over het algemeen tevreden.

Het resultaat der vredesonderhandelingen is ook voor de Deutsche suikerindustrie van zeer groote beteekenis, aangezien de districten, die volgens de originele voorwaarden door Duitsland afgestaan zouden moeten worden, ongeveer een kwart gedeelte van de in Pruisen met beetwortels aangeplante oppervlakte omvatten.

Op Java verkeerde de markt in opgewonden stemming. Voor vroeger levering werden opnieuw hogere prijzen aangelegd. Ook voor suiker uit oogst 1920 werden de eerste biedingen uitgebracht, die zich op basis van f 1,20 eerste kosten voor Superieur, eerste leveringen, bewegen, waartoe

waarschijnlijk het een en ander afgesloten zal worden. Over de andere wereldmarkten valt niets bijzonders te berichten.

Volgens F. O. Licht waren de zichtbare voorraden als volgt:

		1919	1918	1917	
Duitsland	1 Sept. ¹⁾	290.278	322.991	166.194	tons
Oostenrijk	1 „ ¹⁾	200.000*	250.000*	305.000*	„
Frankrijk	1 „ ¹⁾	10.416	26.680	39.012	„
België	1 „ ¹⁾	48.500*	50.539	13.824	„
Nederland	1 Mei	59.442	96.530	131.139	„
Engeland	1 „	352.446	320.385	88.476	„
Totaal Europa					
V. S. v. N. A.	17 April	961.082	1.067.125	743.645	tons
Cubahavens	21 „	118.589	34.235	311.340	„
		971.140	1.010.120	725.000	„
Totaal					
		2.050.811	2.111.480	1.779.985	tons

* Raming. ¹⁾ 1918/17/16.

RUBBER.

De markt bleef ook in de afgelopen week zeer flauw en prijzen liepen weder iets terug. Er vonden echter slechts zeer weinig transacties plaats en men nam van beide zijden een afwachtende houding aan, welke zeer in de hand wordt gewerkt door den onzekeren algemeenen toestand.

De noteeringen luiden:

prima Crêpe loco	.. 1/10 à 1/9 ^{3/4}	einde voorafg. week	1/10 ^{1/4}
smoked Sheets 1/9 „ 1/8 ^{3/4}		1/9 ^{1/2}
prima Crêpe Juli/Sept.	... 1/10 ^{1/2}		1/11 ^{1/4}
„ „ Oct./Dec.	.. 1/11		2/-
hard cure fine Para 2/5		2/5 ^{1/4}

JAVA THEE.

(Herleid tot 1/1 Kisten.)

Voorraad 29 April 1919	11777
Aangevoerd	35598
		47375
Sedert afgeleverd	13133
Voorraad heden	34242
Waarvan in de eerste hand	20280

KATOEN.

Noteeringen voor Loco-Katoen.

(Middling Uplands).

	9 Juni '19	2 Juni '19	26 Mei '19	10 Juni '18	9 Juni '17
New York voor Middling ..	32,75 c	32,80 c	34,— c	29,70 c	23,80 c
New Orleans voor Middling	31,25 c	32,50 c	33,— c	30,38 c	22,38 c
Liverpool voor Middling	18,98 d	20,38 d	19,93 d	22,56 d ¹⁾	15,51 d ²⁾

¹⁾ Good Middling Amer.

²⁾ 8 Juni 1917.

Ontvangsten in, en uitvoeren van Amerikaansche havens. (In duizendtallen balen.)

	1 Aug. '18 tot 6 Juni '19	Ooreenkomstige perioden	
		1917-'18	1916-'17
Ontvangsten Gulf-Havens..	5654	5902	6830
„ Atlant. Havens			
Uitvoer naar Gr. Britannië	4544	1941	2432
„ „ 't Vasteland.		1157	2076
„ „ Japan etc...		473	453

Voorraden in duizendtallen	6 Juni '19	7 Juni '18	8 Juni '17
Amerik. havens.....	1352	1221	847
Binnenland.....	1202	911	696
New York	?	156	100
New Orleans	?	361	206
Liverpool	518	286	488

Marktbericht van de Heeren Sir Jacob Behrens & Sons, Manchester, d.d. 21 Mei 1919.

De Amerikaansche katoenmarkt is in de vorige week geheel in handen van speculanten geweest en prijzen zijn ongeveer een penny per pond hooger. Minder gunstige weerberichten, betere rapporten uit de industrie en buitenlandsche kooporders hebben de stijging geholpen, terwijl ook de boodschap van President Wilson aan het Congres, die een betere

vraag naar Amerikaansche goederen in uitzicht stelde, een gunstigen indruk heeft gemaakt. De verkoopen van actueele katoen in Liverpool nemen geregeld toe en ook in Egyptische katoen zijn nogal zaken gedaan.

Spinners van Amerikaansche garens beheerschen de positie weer geheel en prijzen van garens zijn veel sterker gestegen dan die van ruwe katoen. De vraag is ook veel beter en spinners vreezen algemeen voor een sterke verhooging van productiekosten in verband met de vermindering van het aantal werkuren. Er zijn nog slechts zeer weinig voorraden van garens en verschillende nummers, b.v. 44 en 46 weft zijn moeilijk te verkrijgen. Grovere nummers, zoowel ketting als inslag, die tot nu toe moeilijk te verkoopen waren, worden thans ook beter gevraagd en prijzen daarvan zijn ook belangrijk gestegen. Onze eigen weverijen blijven geregeld koopjen en de vraag schijnt werkelijk groter te zijn dan het aanbod, hoewel zeer vele weeftouwen nog stilstaan. De exporthandel blijft hoofdzakelijk beperkt tot Holland en Scandinavië en er bestaan slechts weinig uitvoerbeperkingen meer, zoodat deze handel zeker zal verbeteren, zoodra de oude voorraden zijn verscheept. Er is nog niet veel vraag naar Amerikaansche getwijnde garens, terwijl daarentegen Egyptische garens vlot verkocht worden en prijzen geregeld blijven stijgen.

De doekmarkt is bijna dagelijks hooger en van vele orders, die van Indië en China binnenkomen, zijn de limites onvolgende, ook al door de vertraging in de telegrammen. De meeste weverijen zijn weer in volle productie en men verwacht algemeen een betere vraag, zoodra de vrede werkelijk geteekend zal zijn. Ook verkoopprijzen op overzeesche markten zijn over het algemeen vaster, waardoor de kans op repeatorders ook verbeterd is.

Over het algemeen is de kooplust bevredigend en de geheele markt sluit zeer vast.

	14 Mei 21 Mei	14 Mei 21 Mei
Liverpoolnoteeringen (loco)	T.T. op Indië 1/8	1/8
F.G.F. Sakellaridis 26,59 26,59	T.T. op Hongkong 3/6 ^{1/4}	3/6 ^{1/4}
G.F. No. 1 Oomra 13,25 13,75	T.T. op Shanghai 5/3	5/2

KAPOK.

(Opgave van de Makelaars Gebrs. van der Vies, Amsterdam.) Kapokstatistiek op 31 Mei 1919.

Importeurs	Aanvoer		Verkoop	
	tot 31 Mei		tot 31 Mei	
S. & W. Birnbaum	2207	picols	2207	picols
H. G. Th. Crone	100	„	100	„
Edgar & Co.	150	„	150	„
Mirandolle Voûte & Co.	517	„	517	„
Nederlandsche Regeering	4465	„	4465	„
Order	2100	„	2100	„
	9539	picols	9539	picols

Alles aangevoerd op N.O.T.-conditiën.

WOL.

Bericht van Gebrs. van der Vies:

Met het oog op den R. K. feestdag d.d. 19 dezer, hebben de importeurs besloten den datum der a. s. wolveiling te veranderen; de tweede wolveiling van dit jaar wordt thans gehouden op Dinsdag 24 Juni 1919.

Er zullen worden aangeboden door:

De Nederl. Wolmaatschappij 252 balen La Plata-wol.
De Handelsmij „Transmarina” 200 „ „ „
Het Zuid-Afrik. Handelshuis 125 „ „ „ Cape Snow White Wol.
10 Juni 1919.

HUIDEN.

Bericht van de firma Grisar & Co.:

De buitenlandsche huidenmarkt beweegt zich nog steeds in opgaande richting. Ieder productieland vraagt hoogere prijzen. Op 2 Juni trad zelfs in Australië een hausse in van 4 d. per lb. voor elk soort huiden. De looierij schijnt echter niet geneigd een dergelijke hausse te volgen. Er komen veel offerten binnen van alle soorten huiden, maar tot buitensporig hooge prijzen, hetgeen belemmerend werkt op het afsluiten van nieuwe zaken. Op de prijzen van de vorige week kwamen vrij belangrijke zaken tot stand en zijn nog verdere zaken te doen.

Inlandsche huiden: De laatste veiling in Parijs bracht wederom een beduidende hausse voor alle artikelen; Noord-Amerika trad wederom als groote koopster op. Ook hier wordt voor de hooge prijzen vlot verkocht, doch er zijn geen noemenswaardige voorraden meer aan de markt.

Kalfsvellen blijven gevraagd voor de laatste hooge prijzen, doch de productie is gering en daardoor komen geen afdoeningen tot stand.

Looistoffen blijven veel attentie trekken voor het bezette gebied in Duitschland en voor Tsjecho Slowakije tot hooge prijzen voor loco en normale prijzen voor te leveren waar. Omzet in quebracho vrij beduidend.

7 Juni 1919.

METALEN.

Loco-Noteringen te Londen:

Data	IJzer Clev. No. 3	Koper Standard	Tin	Lood	Zink *
10 Juni 1919..	nom.	80.12/6	235.5/-	22.5/-	36.-/-
2 „ 1919..	nom.	79.12/6	235.-/-	22.15/-	35.10/-
10 Juni 1918..	nom.	110.-/-	331.-/-	30.10/-	52.-/-
8 Juni 1917..	nom.	130.-/-	238.12/6	30.10/-	—
20 Juli 1914..	51/4	61.-/-	145.15/-	19.-/-	21.10/-

VERKEERSWEZEN.

SCHEEPVAART.

GRAAN.

Data	Petro- grad Londen/ R'dam	Odessa Rotter- dam	Atl. Kust Ver. Staten		San Lorenzo	
			Rotter- dam	Bristol Kanaal	Rotter- dam	Engel- land
2/7 Juni 1919	—	—	—	8/6 ¹	265/-	240/- ³
26/31 Mei 1919	—	—	—	8/6 ²	270/-	65/- ²
3/8 Juni 1918	—	—	—	50/-	—	225/-
4/9 Juni 1917	—	—	7.-	40/-	f52.25	145/-
Juli 1914	11 d.	7/3	1/11 ¹ / ₄	1/11 ¹ / ₄	12/-	12/-

KÖLEN.

Data	Cardiff				Oostk. Engeland	
	Bor- deaux	Genua	Port Said	La Plata Rivier	Rotter- dam	Gothen- burg
2/7 Juni 1919	54/- ⁴	47/6	47/6	52/-	f 10	Kr. 45
26/31 Mei 1919	25/6 ²	47/6	47/6	50/-	„ 10	„ 45.-
3/8 Juni 1918	69/-	101/3	200/-	120/-	—	„ 175.-
4/9 Juni 1917	69/-	101/3	150/-	100/-	—	„ 180.-
Juli 1914	fr. 7.-	7/-	7/3	14/6	3/2	4/-

DIVERSEN.

Data	Bombay West Europa (d. w.)	Birma West Europa (rijst)	Vladivo- stock West Europa	Chili, West Europa (salpeter)
2/7 Juni 1919.....	90/- ²	200/- ¹	—	—
26/31 Mei 1919.....	115/- ²	160/- ²	—	—
3/8 Juni 1918.....	275/-	500/-	—	185/-
4/9 Juni 1917.....	350/-	450/-	—	170/-
Juli 1914.....	14/6	16/3	25/-	22/3

¹) Voor neutrale schepen. ²) Voor Britsche schepen. ³) Vrij.

⁴) Voor neutrale schepen onder geallieerde time charter.

Graan Petrograd per quarter van 496 lbs. zwaar, Odessa per Unit, Ver. Staten per quarter van 480 lbs. zwaar.

Overige noteringen per ton van 1015 K.G.

RIJNVAART.

Week van 2 tot 9 Juni 1919.

De vrachten bleven gedurende de laatste week op hetzelfde peil als de vorige week. Scheepsruimte werd grif in daghuur opgenomen tegen 3¹/₂ tot 4 cents per dag per ton. De meeste schepen werden aangenomen om in Antwerpen te gaan laden of aldaar in ligdagen te gaan liggen. Bovendien werden ook verschillende schepen aangenomen om in Rotterdam voor opslagschepen te dienen. Ook werd een enkel schip per last naar Duisburg bevracht en bedroeg de vracht daarvoor f 2,- per last. Het sleeploon bedroeg, evenals de vorige week, 80 cents boven het 50-cents-tarief.

Met de kolen-verschepingen in het Ruhrgebied ging het wederom iets beter, oischoon deze nog lang niet op normale hoogte gekomen zijn. In de Ruhrhavens gaat het dan ook nog niet vlot.

De vrachten bedroegen van de Ruhrhavens naar Mannheim Mk. 2,50 tot Mk. 3,- per ton, terwijl het sleeploon met Mk. 4,25 tot Mk. 4,50 per ton werd genoteerd.

De waterstand was vallende; Cauber Pegel wees einde der week Meter 2,49 aan.

INKLARINGEN. NIEUWE WATERWEG.

Landen van herkomst	Mei 1919		Mei 1918	
	Aantal schepen	N. R. T.	Aantal schepen	N. R. T.
Binnenl. havens.	14	14.314	8	75
Groot-Brittannië	268	161.758	25	30.072
Duitschland	25	26.226	—	—
Noorwegen	5	3.286	23	2.512
Zweden	10	3.135	11	2.164
Denemarken....	2	207	1	83
Finland	3	1.782	—	—
België	8	5.422	—	—
Frankrijk	29	21.586	2	216
Spanje	1	527	—	—
Portugal	1	167	—	—
Rusland	1	1.951	—	—
Westkust Afrika	3	7.550	—	—
Zuidkust Afrika	2	8.612	—	—
Achter-Indië ..	2	8.535	—	—
Ned. Oost-Indië	3	10.980	—	—
Andere Aziat. h.	3	14.233	—	—
Vereen. Staten..	55	170.542	16	38.393
Midden-Amerika	1	3.354	—	—
Argent., Uruguay	6	4.954	1	1.222
Totaal	441	469.121	87	74.737
Periode 1 Jan.— 31 Mei	1.914	1.756.362	421	354.040 ¹)
Nationaliteit.				
Nederlandsche...	176	138.114	58	30.673
Britsche	174	191.640	12	4.449
Duitsche	19	9.740	—	—
Noorsche	17	19.259	6	14.185
Belgische	1	481	10	23.444
Fransche	3	416	1	1.986
Zweedsche.....	8	7.293	—	—
Deensche	4	5.768	—	—
Vereen. Staten..	32	83.097	—	—
Andere	7	13.313	—	—
Totaal	441	469.121	87	74.737

¹) 1913, 4.674 schepen met 5.552.511 N. R. T.

(Dirkzwager's Scheepsagentuur.)

HARLINGEN. *)

Landen van herkomst	Mei 1919		Mei 1918	
	Aantal schepen	N. R. T.	Aantal schepen	N. R. T.
Binnenl. havens.	2	732	—	—
Groot-Brittannië	3	1.032	—	—
Totaal	5	1.764	—	—
Nationaliteit.				
Nederlandsche..	3	1.032	—	—
Britsche	2	732	—	—
Totaal	5	1.764	—	—

*) Nieuwediep voor Harlingen.

(Jac. Vellinga.)

VLISSINGEN.

Landen van herkomst	Mei 1919		Mei 1918	
	Aantal schepen	N. R. T.	Aantal schepen	N. R. T.
Binnenl. havens.	1	320	—	—
Groot-Brittannië	14	10.528	—	—
België	7	442	—	—
Totaal	22	11.290	—	—
Nationaliteit.				
Nederlandsche..	22	11.290	—	—
Totaal	22	11.290	—	—

(B. Stofkoper & Co.)